



School of Economics
and Commercial Law
GÖTEBORG UNIVERSITY

Integrerad civilekonomutbildning
Bachelor Thesis, ICU2004:13

Skapar IAS/IFRS en rättvisande redovisning?

Kandidatuppsats / Bachelor Thesis

Erik Sällström

Caroline Engdahl

Handledare:

Jan Marton

Företagsekonomi/Redovisning
VT2004

Förord

Författarna vill tacka alla som stött och hjälpt oss i utformandet av denna uppsats. I första hand vår handledare Jan Marton för inspiration, eminent konsultation och vägledning. Ett särskilt tack går ut till de personer som gjorde denna studie möjlig genom att ställa upp på intervju; Håkan Hellström på Castellum, Lars Sundqvist på Sigma, Henrika Ehlinger på Bure och Henrik Bonde på Föreningssparbanken.

Göteborg 28 maj 2004

.....

Erik Sällström

.....

Caroline Engdahl

SAMMANFATTNING

Examensarbete i företagsekonomi, civilekonomprogrammet, Handelshögskolan vid Göteborgs Universitet, Externredovisning, Kandidatuppsats, VT 2003.

Titel: Skapar IAS/IFRS en rättvisande redovisning?

Handledare: Jan Marton

Författare: Erik Sällström och Caroline Engdahl

Inledning

Införandet av IAS/IFRS per 2005 innebär att fokus flyttas i externredovisningen hos svenska noterade bolag från försiktighetsprincipen enligt svensk redovisningstradition mot att visa en mer rättvisande bild. Syftet med denna uppsats är att identifiera och diskutera områden i IAS/IFRS-regelverket som ger en mer eller mindre rättvisande bild.

Metod

Vår studie är en kvalitativ fallstudie som tar sin utgångspunkt i näringslivet och inkluderar fyra stycken intervjuer, där vi fokuserar på IAS 19 Ersättningar till anställda, IAS 39 Finansiella Instrument, IAS 40 Förvaltningsfastigheter och IFRS 3 Business Combinations.

Referensram

Referensramen utgör den teoretiska plattformen för studien och vi beskriver hur begreppet rättvisande bild definieras teoretiskt och enligt IASB. Vi utgår från den neoklassiska värdeläran och presenterar sambandet mellan ekonomiskt värde och redovisat värde. Vi redovisar även en diskussion om det bokförda värdets betydelse och en sammanfattning av de IAS-standards som studien behandlar.

Empiri

Empirin består av korta presentationer av de undersökta företagen och dessa följs utav utförliga redogörelser av de intervjuer vi genomfört.

Analys

Analysen visar att det teoretiskt mest rättvisande värdet på en tillgång måste vara det ekonomiska värdet och i praktiken är detta omöjligt att fastställa med säkerhet. Inom IAS 19 fokuserar vi på förmånsbestämda planer vilkas framtida värde måste uppskattas och såldes innehåller redovisningen av dessa väldigt många antaganden vilket ger utrymme för missvisande och ojämförbara värden. Vad gäller IAS 39 valde vi att helt fokusera på säkringsredovisning och vi har konstaterat att säkringar ökar den synliga risken när de redovisas fel. Analysen av IAS 40 visar att marknadsvärdering enligt IAS 40 ger en mer rättvisande balansräkning, men samtidigt ger icke önskvärda effekter på resultaträkningen. Angående IFRS 3 ifrågasätter vi nyttan med goodwill, bl.a. eftersom det avspeglar historiska val men inte framtida förutsättningar på samma sätt som andra tillgångar.

Slutsatser

En genomgående förändring gentemot tidigare svensk redovisningstradition i IAS 19, 39, 40 och IFRS 3 är att tillgångar får eller ska marknadsvärderas. Detta ser vi som en förflyttning av fokus från resultat- till balansräkningen. Om de ekonomiska värdena kunnat bestämmas exakt hade detta inte inneburit en motsättning. Studien har visat att detta i många fall är praktiskt omöjligt. Detta medför att en konstgjord volatilitet kommer uppstå i resultaträkningen samtidigt som möjligheter för manipulation av resultat genom val av antaganden för framtiden ökar vilket kan ge en missvisande bild. Men i de fall då det finns ett känt marknadsvärde tycker vi dock att de nya reglerna strävar efter att påvisa tidigare dolda risker, skulder och tillgångar i bolag vilket ger en mer rättvisande bild.

Innehållsförteckning

| | | |
|-------|---|----|
| 1 | Inledning..... | 1 |
| 1.1 | Bakgrund | 1 |
| 1.2 | Problemformulering | 1 |
| 1.3 | Syfte | 1 |
| 1.4 | Avgränsningar | 1 |
| 1.5 | Uppsatsens fortsatta disposition | 2 |
| 2 | Metod | 3 |
| 2.1 | Metodologisk diskussion..... | 3 |
| 2.2 | Analysverktyg | 4 |
| 2.3 | Datainsamling..... | 4 |
| 2.3.1 | Primärdata | 4 |
| 2.3.2 | Sekundärdata | 5 |
| 2.4 | Källkritik | 5 |
| 2.4.1 | Reliabilitet | 5 |
| 2.4.2 | Validitet..... | 6 |
| 3 | Referensram | 6 |
| 3.1 | Rättvisande bild..... | 6 |
| 3.1.1 | Ekonomiskt värde..... | 7 |
| 3.1.2 | Sambandet mellan ekonomiskt och bokfört värde | 7 |
| 3.1.3 | Det bokförda värdets betydelse | 8 |
| 3.2 | IASB - Redovisningsprinciper | 8 |
| 3.3 | IAS/IFRS | 9 |
| 3.3.1 | IAS 19 Ersättningar till anställda | 9 |
| 3.3.2 | IAS 39 Finansiella Instrument..... | 11 |
| 3.3.3 | IAS 40 Förvaltningsfastigheter | 13 |
| 3.3.4 | IFRS 3 Business Combinations..... | 14 |
| 4 | Empiri..... | 14 |
| 4.1 | Castellum..... | 14 |
| 4.1.1 | Intervju | 14 |
| 4.2 | Bure | 16 |
| 4.2.1 | Intervju | 17 |
| 4.3 | Sigma..... | 19 |
| 4.3.1 | Intervju | 19 |
| 4.4 | Föreningssparbanken..... | 22 |
| 4.4.1 | Intervju | 22 |
| 5 | Analys..... | 24 |
| 5.1 | Rättvisande bild..... | 24 |
| 5.1.1 | Synliga marknadsvärden | 25 |
| 5.1.2 | Uppskattade marknadsvärden | 25 |
| 5.1.3 | Okända och mycket osäkra marknadsvärden | 25 |
| 5.1.4 | Resultat från osäkra marknadsvärden | 25 |
| 5.1.5 | Skulder till marknadsvärde..... | 26 |
| 5.1.6 | Bokförda värden..... | 26 |
| 5.2 | IAS 19 | 27 |
| 5.2.1 | ITP-pension under IAS 19..... | 27 |
| 5.3 | IAS 39 | 28 |
| 5.3.1 | Säkringsredovisning | 28 |
| 5.3.2 | Säkringsredovisning under IAS 39 | 31 |

| | | |
|-------|--|----|
| 5.3.3 | Slutsats | 32 |
| 5.4 | IAS 40 | 32 |
| 5.4.1 | Ursprung | 33 |
| 5.4.2 | Castellums vinst | 34 |
| 5.4.3 | Slutsats | 34 |
| 5.5 | IFRS 3 | 35 |
| 5.5.1 | Företagsförvärv genom apportemission | 36 |
| 5.5.2 | Företagsförvärv genom betalning med likvida medel..... | 37 |
| 5.5.3 | Företagsförvärv genom betalning med andra tillgångar | 38 |
| 5.5.4 | Slutsats | 39 |
| 6 | Slutsats | 40 |
| 6.1 | Resultat..... | 40 |
| 6.2 | Kritik till eget arbete | 41 |
| 6.3 | Förslag till vidare forskning | 41 |
| 7 | Källförteckning..... | 42 |
| 8 | Bilaga | 44 |
| 8.1 | Definitioner | 44 |
| 8.2 | Intervjuguide | 45 |

1 Inledning

Detta kapitel innehåller en inledande beskrivning av ämnesvalets bakgrund, vilken mynnar ut i problemformulering, syfte och avgränsningar. Därpå följer en beskrivning av uppsatsens fortsatta disposition.

1.1 Bakgrund

Den 19 juli 2002 antog Europaparlamentet förordning nr 1602/2002/EG om tillämpning av internationella redovisningsstandarder (IAS-förordningen).¹ Dessa internationella redovisningsstandarder, IAS/IFRS ska vara implementerade i cirka 7000 företag inom EU år 2005.

I och med införandet av IAS/IFRS flyttas fokus i externredovisningen hos svenska noterade bolag från försiktighetsprincipen enligt svensk redovisningstradition mot att visa en mer rättvisande bild. Det gör att IAS/IFRS i ett flertal standarder förespråkar marknadsvärdering, vilket strider mot den svenska traditionella principen om värdering till anskaffningsvärde.

Syftet med IAS-förordningen anges vara "*att bidra till att skapa en ändamålsenlig och kostnadseffektiv fungerande kapitalmarknad*". Enligt artikel 1 i IAS-förordningen skall detta syfte uppnås genom att anta och tillämpa internationella redovisningsstandarder för att harmonisera den finansiella information som läggs fram av de företag som omfattas av förordningen.² Ett annat syfte med IAS/IFRS är att de finansiella rapporterna som ingår i års- och koncernredovisning skall förse i första hand investerare på aktie- och obligationsmarknaderna med underlag för framtidsorienterade beslut. Målet är att investerare skall kunna lita på att redovisningsrapporter skall vara jämförbara oavsett vilket land som företaget befinner sig i.³

Med utgångspunkt från att aktieägare och analytiker söker rättvisande värden anser vi att denna utveckling är önskvärd. Då IASB hävdar att tillämpning av IAS/IFRS standarderna ger en rättvisande bild och implementering av dessa nya internationella redovisningsstandarder står för dörren, aktualiseras frågan huruvida IAS/IFRS verkligen ger en rättvisande redovisning.

1.2 Problemformulering

Skapar IAS/IFRS en rättvisande redovisning?

1.3 Syfte

Syftet är att identifiera och diskutera områden i IAS/IFRS-regelverket som ger en mer eller mindre rättvisande redovisning med avseende på begreppet "rättvisande bild", med utgångspunkt från svar från intervjuade personer som arbetar med redovisning i näringslivet. För att kunna göra detta måste vi även analysera och definiera vad rättvisande bild är.

1.4 Avgränsningar

Vi tar vår utgångspunkt i tidigare svensk redovisning och tittar på de områden vi ser som de största skillnaderna i och med införandet av IAS/IFRS efter att ha intervjuat personer som

¹ Bjuvberg J., *IAS-förordningen och internationaliseringen av svensk redovisningsrätt*, (2004) SkatteNytt nr 1-2

² Bjuvberg J., *IAS-förordningen och internationaliseringen av svensk redovisningsrätt*, (2004) SkatteNytt nr 1-2

³ Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s. 98

arbetar med redovisningsfrågor i fyra olika företag. Vi behandlar därför endast IAS 19 Ersättningar till anställda, IAS 39 Finansiella Instrument, IAS 40 Förvaltningsfastigheter och den delen av IFRS 3 Business Combinations som avser goodwill, då dessa är de standarder som enligt vår uppfattning innebär störst förändringar för de undersökta företagen; Bure, Castellum, Sigma och Föreningssparbanken.

1.5 Uppsatsens fortsatta disposition

1. Inledning

Inledningen innehåller en beskrivning av ämnesvalets bakgrund problemformulering, syfte avgränsningar och uppsatsens fortsatta disposition.

2. Metod

Metoden redogör för det tillvägagångssätt som ansetts mest lämpligt för uppsatsens genomförande och val av metod motiveras löpande genom avsnittet. Kapitlet inleds med en metodologisk diskussion. Därpå följer en beskrivning av datainsamlingsprocessen. Vidare diskuteras begreppen källkritik, validitet och reliabilitet.

3. Referensram

Referensramen innehåller den teori vi utnyttjar för att behandla vår forskningsfråga. Den utgör en bas för hantering och tolkning av empirin.

4. Empiri

Empiriavsnittet inleds med korta bakgrundsfakta för de företag vi har undersökt. Därefter följer en återgivning av de intervjuer vi har genomfört på respektive företag.

5. Analys

I analysen diskuterar vi empirin med hjälp av kopplingar till referensramen och tillhörande teori. Vi presenterar våra egna tolkningar och analyser. Syftet är att komma fram till slutsatser som besvarar den ursprungliga frågeställningen.

6. Slutsats

Detta kapitel redogör för de slutsatser vi kommit fram till i analysen.

7. Källförteckning

Källförteckningen specificerar de primära och sekundära källor vi använt i uppsatsen i form av intervjuer, litteratur, tidskrifter och webbsidor.

8. Bilaga

Bilagan innehåller den intervjumall vi använt oss av samt ordförklaringar till avancerade termer.

2 Metod

I följande kapitel presenteras det tillvägagångssätt som valts för uppsatsens genomförande. Kapitlet inleds med en metodologisk diskussion. I denna ingår en beskrivning av datainsamlingsprocessen. Vidare diskuteras begreppen källkritik, validitet och reliabilitet. Val av metod motiveras löpande.

2.1 Metodologisk diskussion

Det finns främst två skilda perspektiv att tillgå vad gäller val av undersökningsmetod, den *kvantitativa* respektive den *kvalitativa* metoden.

Den kvantitativa metoden förknippas exempelvis med enkäter, d.v.s. man undersöker ett stort antal individer på ett standardiserat sätt. Detta medför att den ger ett resultat som lätt att behandla. Fördelarna är att resultaten kan användas för att dra generella slutsatser och har därför hög extern giltighet. Nackdelarna är att metoden kan uppfattas som ytlig och har därför låg intern giltighet

Den kvalitativa metoden används exempelvis vid intervjuer då man undersöker ett mindre antal individer på ett mer öppet sätt. Fördelarna är att man tar hänsyn till detaljer och det unika hos individen. Nackdelen är att det är svårare att dra generella slutsatser.⁴ Den kvalitativa metodiken lägger stor vikt vid att forskningsobjektet uppfattas som ett subjekt med en unik kombination av egenskaper eller kvaliteter. Forskningsprocessen ses som en tvåvägskommunikation där forskaren deltar i processen.⁵

Vi ansåg det mest lämpligt att använda en kvalitativ metod då vi tyckte att intervjuformen var att föredra då vår avsikt var att analysera kopplingen mellan IAS/IFRS och begreppet rättvisande bild på djupet, och att då dessa är komplicerade faktorer upplevde vi att det skulle vara svårare att uppfatta nyanser vid användande av den kvantitativa metoden. Vi är medvetna om att den kvalitativa metoden ger subjektiva svar och använder därför intervju svaren som exempel för att påvisa hur respondenterna uppfattar fördelar och nackdelar med IAS/IFRS med avseende på rättvisande bild. Vi kan inte ur det lilla urval vi undersökt dra slutsatsen att de uppfattningar vi finner är generella, även om dessa kan delas av andra.

I forskningssammanhang nämns även två specifika typer av arbetssätt; *deduktiv* och *induktiv* metod. De deduktiva ansatserna startar med vissa antaganden, därefter samlar forskaren in empiri för att se om hypoteserna håller eller om de måste förkastas. Vid användande av den induktiva metoden utgår man istället från frågeställningar utan att ha alltför många antaganden på förhand.⁶

Uppsatsen har en deduktiv karaktär då vi uppfattar det som att IASBs intention var att skapa regler som ger en mer rättvisande bild och därmed har en viss förhoppning att vi skall kunna komma fram till slutsatser som styrker eller förkastar detta.

Slutligen finns det olika beteckningar på undersökningsuppläggningar; *surveyundersökning*, vilken innebär att man undersöker en större avgränsad grupp genom exempelvis intervjuer eller frågeformulär, *fallstudie* innefattar att man undersöker en mindre avgränsad grupp där man utgår från ett helhetsperspektiv och försöker få så heltäckande information som möjligt

⁴ Jacobsen D.I., *Vad, hur och varför* (2002) s. 142ff

⁵ Andersen H., *Vetenskapsteori och metodlära* (1994) s. 70ff

⁶ Jacobsen D. I., *Vad, hur och varför* (2002) s. 34ff

och slutligen *experiment* där man endast undersöker ett fåtal variabler och strävar efter kontroll över påverkansfaktorer på dessa variabler.⁷

Vår undersökning kan beskrivas som en fallstudie då vi ingående studerar fyra olika företag i olika branscher och försöker påvisa deras uppfattning om huruvida IAS/IFRS ger en mer eller mindre rättvisande bild.

2.2 Analysverktyg

Då IAS/IFRS är ett komplext regelverk analyserar vi de delar av IAS 19 Ersättningar till anställda, IAS 39 Finansiella Instrument, IAS 40 Förvaltningsfastigheter och IFRS 3 Business Combinations, som under intervjuerna påpekats som viktiga. Vi besvarar frågeställningen genom att ställa respondenternas svar mot den teoretiska referensramen och regelverk och påvisa skillnader och överensstämmelser och därefter dra slutsatser. För att öka överskådligheten har analysen strukturerats på ett sådant sätt att vi först behandlar generella aspekter med avseende på begreppet ”rättvisande bild” för att sedan analysera varje IAS-standard var för sig och diskuterar dess effekter i detalj. Återkopplingar till teori och empiri görs löpande och där det krävs understödjer vi argumenten i analysen med beräkningar och diagram som har gjorts med hjälp av Excel. Vi analyserar även företagens årsredovisningar för att påvisa relevanta faktorer för att exemplifiera på vilka punkter IAS/IFRS ger en mer eller mindre rättvisande bild.

2.3 Datainsamling

Vid datainsamling används två kategorier av data; *primära* och *sekundära*. Det är ofta idealiskt att använda sig av olika typer av data då dessa kan stödja och kontrollera varandra.⁸

2.3.1 Primärdata

Primärdata är information ur förstahandskällor som samlas in för uppsatsens specifika syfte. En fördel med primärdata är att den helt kan anpassas till frågeställningen i undersökningen.⁸

Våra primärdata består av fyra intervjuer. Eftersom IAS/IFRS endast är relevant för börsnoterade företag kontaktade vi samtliga börsnoterade företag i Göteborgsregionen, vilka vi fann i en artikel i Göteborgs-Posten⁹, och vi utformade vår studie så att den skulle innefatta de tre företag som var villiga att besvara frågor; fastighetsbolaget Castellum, investmentbolaget Bure och IT-konsultföretaget Sigma. Vi fokuserade därför på de IAS/IFRS-standards som vi upplevde som särskilt viktiga för dessa företag, IAS 19 Ersättningar till anställda, IAS 39 Finansiella Instrument, IAS 40 Förvaltningsfastigheter och IFRS 3 Business Combinations. Då vi under uppsatsens gång kände att vi ville utöka studien och var intresserade av IAS 39 Finansiella instrument, vilken är särskilt relevant för bankväsendet, så kontaktade vi även bankerna Föreningssparbanken, Handelsbanken, Nordea och SEB. Föreningssparbanken gav oss möjlighet att genomföra en telefonintervju.

För att vi skulle få så genomtänkta och kompletta svar som möjligt skickade vi i förväg huvudfrågorna till respondenterna. Frågeformuläret var utformat på ett sådant sätt att vi först utgick från öppna frågor och kompletterade med följdfrågor allteftersom intervjun pågick.

⁷ Patel R. & Davidsson B., *Forskningsmetodikens grunder* (2003) s. 53ff

⁸ Jacobsen D. I., *Vad, hur och varför* (2002) s. 152ff

⁹ Wolmesjö L. G., *Intäkterna föll för sax av tio bolag*, Göteborgs-Posten (2004-03-07) s. 34f

2.3.2 Sekundärdata

Sekundärdata utgörs av redan insamlad information som publicerats för ett annat ändamål än det som formulerats för undersökningen. Den används för att få kunskap om modeller och tidigare forskning inom området.¹⁰

Uppsatsens sekundärdata har insamlats genom litteraturstudier, granskning av företagens årsredovisningar och inhämtande av information från Internet och tidskrifter.

2.4 Källkritik

Det är svårt att konstruera en helt objektiv uppsats då den alltid färgas av författarnas värderingar och referensramar. Man bör dock sträva efter att försöka minimera subjektiviteten.¹¹

För att minska graden av vår egen inverkan på hur empirin framställs har vi sökt återge intervjuerna så ordagrant som möjligt. Nackdelen med detta är det kan bli svårare att jämföra de olika företagens svar med varandra då översikten kan bli sämre, men vi ansåg att läsaren annars skulle förlora helhetsbilden av respondenternas åsikter. Samtliga respondenter fick samma frågor men hade tendens att fokusera på olika områden, möjligtvis beroende på att företagen befinner sig i olika branscher och får därför helt olika effekter av IAS/IFRS-reglerna. Även detta faktum försvårar en jämförelse företagen emellan.

Vidare finns det två viktiga källkritiska bedömningsgrunder;

- Samtidskrav, ju närmare beskrivna tidshändelser desto bättre.
- Tendenskritik, avser om uppgiftslämnaren har några egna intressen som påverkar dennes svar.¹²

Vi har beaktat ovan nämnda källkritiska bedömningsgrunder i insamlandet av information, och är medvetna om att respondenterna representerar företagen och givetvis vill framstå i bra dager, men har under intervjuernas gång inte uppfattat det som att respondenternas svar har påverkats av egenintresse i någon utsträckning utöver detta. För att uppfylla samtidskravet har vi försökt använda så färsk information som möjligt eftersom flera av IAS/IFRS-reglerna varit föremål för revidering och viss litteratur behandlar tidigare versioner. Vi har kompenserat detta genom att när information hämtas från äldre litteratur verifiera att denna även gäller den senaste utgivna IAS/IFRS.

Med källkritik menas även att man avser att mäta undersökningens trovärdighet. Då studeras begreppen reliabilitet och validitet.

2.4.1 Reliabilitet

Ett av kraven för en tillförlitlig uppsats är reliabilitetskravet, vilket uppfylls genom att man ställer frågan huruvida man skulle uppnå samma resultat om man utfört undersökningen upprepade gånger. Målet är att minimera slumpens inverkan. Detta krav är svårt att tillgodose om undersökningen har en tolkande ansats.

Trots att vår uppsats är av tolkande karaktär upplever vi att den är tillförlitlig då respondenterna är yrkesverksamma inom redovisningsområdet och därmed kan det antas att

¹⁰ Jacobsen D. I., *Vad, hur och varför* (2002) s. 153ff

¹¹ Wiedersheim-Paul F. & Eriksson L. T., *Att utreda, forska och rapportera* (2001) s. 37

¹² Wiedersheim-Paul F. & Eriksson L. T., *Att utreda, forska och rapportera* (2001) s. 150f

de troligen skulle ha givit liknande svar även om de ställdes vid ett annat tillfälle. Två utav företagen; Bure och Sigma, tillät att vi spelade in intervjuerna, och vid de två övriga intervjuerna; Castellum och Föreningssparbanken, fördes noggranna anteckningar, vilket vi anser höja tillförlitligheten. Även tillförlitligheten i analysen är stor eftersom att vi är av den uppfattningen att respondenterna skulle ha lämnat innehållsmässigt lika svar om undersökningen utförts upprepade gånger.

2.4.2 Validitet

Med validitet menas giltighet, d.v.s. i vilken utsträckning vi mätt det vi avsåg att mäta. Det är av yttersta vikt att använda sig av lämpliga källor och metoder. Validiteten är det viktigaste kravet på ett mätinstrument, för om undersökningen inte avser det den avser mäta spelar det ingen roll om själva mätningen är tillförlitlig.¹³

Vi anser att vi uppfyller kravet på validitet då våra frågor var utformade med utgångspunkt i frågeformuleringen och med stöd i teorin. För att försäkra oss att de inte skulle vara ledande var de första frågorna de mest breda för att med senare frågor gå ned mer på detaljnivå och fråga specifikt om vissa regler.

Då ”rättvisande bild” är ett svårdefinierbart begrepp kan det uppfattas som att validiteten ifrågasätts då respondenterna kan ha vitt skilda uppfattningar och det därför föreligger en risk att de eller vi misstolkar frågan respektive svaret. För att försäkra oss om att vi registrerade deras definition inledde vi intervjuerna med att de fick definiera rättvisande bild.

3 Referensram

Referensramen är den teori vi utnyttjar för att hantera vår forskningsfråga. Den skapar en bas för behandling och tolkning av empirin. Syftet är också att ge läsaren förståelse för analysen.

3.1 Rättvisande bild

Reglerna från det tidigare IASC och det nuvarande IASB lägger stor vikt vid att redovisningen skall ge en rättvisande bild. På engelska säger man *true and fair view* vilket egentligen betyder sann och rättvisande bild. I Storbritannien där denna principen har tillämpats mycket längre än i Sverige anser revisorerna att *fair* är viktigare än *true*.¹⁴ Med det menar man att det är viktigare att ge en rättvisande bild än att kunna visa fakta för alla värden, som exempelvis inköpsvärde. Inköpsvärdet behöver egentligen inte alls ha något samband med återvinningsvärde eller framtida kassaflöden från en tillgång.¹⁵ Vad rättvisande bild egentligen är har inte definierats.¹⁴ Enligt Bo-Göran Ekholm och Pontus Troberg bör man utgå ifrån den neoklassiska värdeläran, som säger att ”ett föremåls eller tjänsts värde bestäms inte av värdet på de produktionsfaktorer som använts för att framställa produkten / skapa tjänsten utan av den (netto)nytta som föremålet / tjänsten erbjuder sin innehavare”.¹⁴ Detta värde kallar vi för ekonomiskt värde. Vi kommer utgå ifrån att detta är det idealvärde man är söker när man värderar och förklarar därför hur det är definierat nedan.

¹³ Wiedersheim-Paul F. & Eriksson L. T., *Att utreda, forska och rapportera* (2001) s. 38ff

¹⁴ Ekholm B-G, Troberg P., *Den rättvisande bilden*, Balans nr. 6-7 (1996)

¹⁵ Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998) s. 68

3.1.1 Ekonomiskt värde

Ekonomiskt värde är nuvärdet av de kvarvarande framtida kassaflödena, vilket även är detsamma som marknadsvärdet av en tillgång.¹⁶ Det samlade nuvärdet av kvarvarande framtida och varierande kassaflöden fram till tidpunkten T kan beräknas enligt:

$${}_0PV_t = \sum_{t=1}^T \frac{C_t}{(1+r)^t} = \sum_{t=1}^T {}_0P_t C_t \text{ där } r \text{ är diskonteringsräntan, som i detta förenklade fallet antas}$$

vara konstant; ${}_0P_t$ är diskonteringsfaktorn vid tidpunkten t och C_t är kassaflödet vid tidpunkten t .¹⁷ Detta gäller fullt ut på en *perfekt och fullständig marknad*¹⁸ där framtiden är känd. Den första summan kan sägas vara en förenkling eftersom räntan i verkligheten inte är konstant medan den andra summan är generell. På en osäker marknad kan man inte säkert veta de framtida kassaflödena eller diskonteringsränta. Det ekonomiska värdet ges då av:

$${}_0PV_t = \sum_{t=1}^T \left({}_0P_t \sum_{i=1}^{N_t} w_{ti} C_{ti} \right) \text{ där } N_t \text{ är antalet möjliga scenarios vid tidpunkten } t; w_{ti} \text{ är}$$

sannolikheten för att scenario i för tidpunkten t inträffar och $\sum_{i=1}^{N_t} w_{ti} = 1$ för alla tidpunkter t ; C_{ti}

är kassaflödet vid scenario i för tidpunkten t .¹⁹ Vid osäkerhet räcker det inte att diskontera med riskfri ränta utan till den skall läggas en riskpremie. Man kan använda räntan i långa statspapper som riskfri ränta och riskpremien beror på ett antal faktorer som exempelvis variationer i kassaflöden eller soliditeten i ett bolag.²⁰ I verkligheten är det givetvis inte så enkelt att det finns ett antal distinkta fall med bestämda sannolikheter som kan inträffa, utan beräkningar baseras i allmänhet på gissningar, antaganden och förhoppningsvis så mycket fakta som finns tillgängligt.

I många fall kan det vara svårt att ens göra en rimlig bedömning av framtida kassaflöden. Utgifter för forskning och utveckling är ofta sådana. I början av en sådan satsning vet man kanske inte om den kommer generera några intäkter alls. Egentligen gäller det för alla utgifter som blir tillgångar i balansräkningen att de inte kan garantera framtida kassaflöden eller en bestämd storlek på dessa. Däremot bedöms risken vara väsentligt olika för olika typer av tillgångar. Forskningsutgifter som eventuellt kan mynna ut i ett nytt läkemedel anses inte alls lika säkra som en utgift för att förvärva en fastighet. Fastigheter anses vara mycket säkra tillgångar, ändå var det bara ungefär 15 år sedan Sverige drabbades av en fastighetskris då värdet på fastigheter under ett år sjönk med 25-40 % efter att redan tidigare ha förlorat i värde.²¹ Hela balansräkningen baseras således på antaganden om framtiden. Om alltför osäkra tillgångar inte tillskrivs något värde kan detta ses som sant i förhållande till vad som kan visas, men kanske inte rättvisande.

3.1.2 Sambandet mellan ekonomiskt och bokfört värde

När tillgångar skall värderas i ett bolag till ekonomiskt värde kan en hel del problem uppstå. Nutida återvinningsvärde kan exempelvis skilja sig från anskaffningsvärde eller diskonterade framtida kassaflöden från tillgången. Marknaden är inte alltid tillräcklig för att fånga alla attribut för en tillgång. Det innebär även att värdering inte nödvändigtvis kan göras entydigt. Resultat baserat på värdeförändring genom värdering är således inte väldefinierat och ett

¹⁶ Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998) s. 62

¹⁷ Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998) s. 39

¹⁸ Se bilaga, definitioner

¹⁹ Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998) s. 62f

²⁰ Riskpremien på den svenska marknaden, Öhrlings PriceWaterhouseCoopers (2003) s. 5

²¹ Persson E. & Nordlund B., *Redovisning av förvaltningsfastigheter enligt IAS 40*, Balans nr. 4 (2003)

sådant resultats egenskaper är oklara.²² Det redovisade resultatets relevans uppstår istället genom dess uppfattade samband till företagets förmåga att ge utdelning.²³ Traditionell svensk redovisning följer kongruensprincipen vilket innebär att alla in- och utbetalningar som syns i kassaflödet vid någon tidpunkt kommer att synas i resultaträkningen som intäkter och kostnader. Summerar man resultat och kassaflöden över ett företags liv skall summan bli samma bortsett från transaktioner till och från aktieägare. Försiktighetsprincipen har också gällt vilket framförallt innebär att man vid osäkerhet redovisar tillgångar så lågt som möjligt och skulder så högt som möjligt, med bieffekten att resultaten ofta blir låga. Sambandet mellan ett sådant bokfört resultat och det ekonomiska resultatet är att det bokförda resultatet är en fördröjning av det ekonomiska resultatet.²⁴

3.1.3 Det bokförda värdets betydelse

De traditionella redovisningsmetoder som beskrevs i föregående stycke beskriver inte det ekonomiska värdet och resultatet riktigt. Eftersom de baseras på historiska värden och inte på dagens värden har bokförda värdena ingen självklar betydelse.²⁴

Per Olsson vid Handelshögskolan i Stockholm har undersökt c:a 600 börsbolag under 5 år och för att se vilken modell som fungerar bäst för att förutspå framtida marknadsvärden på bolag. De tre testade modellerna är baserade på diskonterade kassaflöden, diskonterade utdelningar respektive residualvinster.²⁵ Den sista modellen visade sig vara överlägsen de andra. Den bygger på att ett bolag är värt sitt bokförda värde med tillägg för framtida residualvinster och är således den enda av modellerna som använder sig direkt av historiska anskaffningsvärden. Slutsatsen i undersökningen blir att det inte finns någon större anledning att manipulera bokföringsdata för att exempelvis ta fram förväntade kassaflöden när resultatprognoser och bokförda värden finns tillgängliga.²⁶ Detta indikerar alltså att det är bättre att använda sig av redovisade värden ur balans- och resultaträkningar för att bedöma marknadsvärden snarare än att försöka uppskatta kassaflöden och utdelningar.

3.2 IASB - Redovisningsprinciper

Rättvisande bild behandlas i viss mån av IASBs ”Framework” och där diskuteras de krav på begriplighet, relevans, tillförlitlighet och jämförbarhet som de finansiella rapporterna måste uppfylla. Begreppet ”rättvisande bild” behandlas mer utförligt i IAS 1 Utformning av finansiella rapporter. Det har konstaterats att en förutsättning för en rättvisande bild är att företagen måste både uppfylla Frameworks krav och dessutom upprätta sin redovisning i enlighet med IAS/IFRS alla regler.²⁷ IAS 1 Utformning av finansiella rapporter kräver ”full compliance” d.v.s. en koncern- eller årsredovisning inte skall anses upprättad i enlighet med IASB:s standarder om inte samtliga tillämpliga standarder och tolkningsuttalanden efterföljs.²⁸

De grundläggande principer som IAS 1 fokuserar på är:

- fortlevnadsprincipen (going concern), kräver att företaget tar ställning till företagets fortlevnadsförmåga vid upprättande av års- respektive koncernredovisning upprättas.

²² Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998), s. 68

²³ Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998) s. 71

²⁴ Beaver W. H., *Financial Reporting* (1998) s. 66

²⁵ Olsson P., *Studies in Company Valuation* (1998) s. 3

²⁶ Olsson P., *Studies in Company Valuation* (1998) s. 43

²⁷ Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s. 63

²⁸ Bjuvberg J., *IAS-förordningen och internationaliseringen av svensk redovisningsrätt* (2004) SkatteNytt nr 1-2

Huvudregeln säger att den tidshorisont som skall beaktas är 12 månader räknat från balansdagen.

- kravet på periodiserad redovisning (accrual accounting), uppger att transaktioner och händelser skall bokföras när de uppstår och inte när betalning har erhållits. Vidare skall de hänföras och redovisas i de finansiella rapporterna till den period till vilken de tillhör. I princip överensstämmer detta med den princip som på svenska kallas matchningsprincipen.
- jämförbarhetskravet (consistency of presentation), innebär att klassificeringar av olika poster skall tillämpas konsekvent från ett räkenskapsår till ett annat och att posterna skall presenteras på ett jämförbart sätt.
- väsentlighetsprincipen (materiality and aggregation), medför att varje väsentlig post skall redovisas separat i balans- respektive resultaträkning.
- kvittningsförbudet (offsetting), proklamerar att poster får kvittas endast när det krävs av eller är tillåtet i någon annan IAS/IFRS.
- jämförelsedata (comparative information) skall lämnas till all beloppsmässig information. Detta gäller även notinformation om det anses som relevant för periodens rapporter.²⁹

IAS 1 kräver att företagen iakttar väsentligen alla de principer Årsredovisningslagen tar upp. Den enda av den svenska lagstiftningens grundläggande principer som inte finns med i IAS 1 är kravet att den ingående balansen skall stämma överens med föregående års utgående balans. (ÅRL 2:4) IAS 1 upptar inte heller någon grundläggande princip motsvarande regeln att samtliga intäkter och kostnader under räkenskapsåret skall redovisas i resultaträkningen. (ÅRL 3:2)³⁰

3.3 IAS/IFRS

IAS/IFRS är de redovisningsregler som tagits fram av tidigare IASC (International Accounting Standards Committee) och nuvarande IASB (International Accounting Standards Board) och som från och med 2005 skall följas av alla noterade bolag i EU. Nedan följer en presentation av IAS 19 Ersättningar till anställda, IAS 39 Finansiella Instrument, IAS 40 Förvaltningsfastigheter och IFRS 3 Business Combinations, skillnader jämfört med Redovisningsrådets rekommendationer och för varje standard aktuell problematik.

3.3.1 IAS 19 Ersättningar till anställda

Standarden behandlar hur följande fem typer av ersättningar till anställda skall redovisas:

- kortfristiga ersättningar såsom löner, sociala kostnader, betald semester och sjukfrånvaro, vinstandelar och bonus, och även icke-monetära ersättningar exempelvis sjukvård, bil, bostad etc
- ersättningar efter avslutad anställning såsom pensioner, livförsäkring och sjukvård.
- övriga långfristiga ersättningar exempelvis vid tjänsteledighet
- ersättningar vid uppsägning.
- aktierelaterade ersättningar.

Planer för ersättning klassificeras antingen som förmånsbestämda eller avgiftsbestämda planer. Enligt de avgiftsbestämda planerna betalar företaget till en separat juridisk enhet och har inte någon förpliktelse att betala ytterligare avgifter om den juridiska enheten inte skulle

²⁹ Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s. 66

³⁰ Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s. 67ff

ha tillräckliga tillgångar för att betala. Alla övriga planer för ersättningar efter avslutad anställning är förmånsbestämda planer.

De i för vår uppsats viktigaste kraven som IAS 19 ställer är att företagen skall:

- beräkna nuvärdet av förmånsbestämda förpliktelser och det verkliga värdet av eventuella förvaltningstillgångar, så ofta att de belopp som redovisas inte väsentligt skiljer sig från de belopp som skulle ha fastställts på balansdagen
- använda s.k. Projected Unit Credit Method för att kalkylera sina kostnader och förpliktelser.³¹ Denna innebär att varje tjänstgöringsperiod anses ge upphov till en tillkommande enhet av den totala slutliga förpliktelsen och varje sådan enhet värderas separat för att bygga upp den slutliga förpliktelsen på balansdagen.³²
- använda neutrala och ömsesidigt förenliga aktuariella antaganden angående demografiska variabler (personalomsättning och livslängd) och finansiella variabler (framtida löneökning, förändring av sjukvårdskostnader, och vissa förändringar av statliga ersättningar). Aktuariella metoder innebär att företaget kan beräkna förpliktelsen med tillräckligt stor tillförlitlighet att en skuld kan redovisas.³³ Finansiella antaganden skall baseras på marknadens förväntningar på balansdagen vad gäller tidsperioden under vilka dessa förpliktelser kommer att regleras.
- basera diskonteringsräntan till den på balansdagen marknadsmässiga avkastningen på förstklassiga företagsobligationer, vars valuta och löptid är förenliga med valutan och löptiden för förpliktelserna beträffande ersättningar efter avslutad anställning.
- redovisa vinster eller förluster från reduceringar eller regleringar av förmånsbestämda planer när dessa inträffar.³⁴

Den svenska motsvarigheten till IAS 19 är Redovisningsrådets rekommendation RR 29 Ersättningar till anställda. RR 29 överensstämmer med undantag av följande:

- RR 29 innehåller särskilda regler för redovisningen av förmånsbestämda pensionsplaner i juridisk person.
- Årsredovisningslagens upplysningskrav inkluderas.³⁵

IAS 19 och ITP Pension

ITP-pension är kollektivavtalad pension för anställda inom näringslivet. Den administreras av Alecta. I ett brev daterat 1 april 2004 skriver Alecta:

*"Redovisningen kommer att göras enligt 'sista-hands-principen'. Det innebär att varje arbetsgivare kommer att redovisa den totala förpliktelsen för sina anställda. Tjänstgöringstiden på det aktuella företaget spelar ingen roll utan förpliktelsen kan vara upparbetad hos flera olika företag. (...) Förvaltningstillgångarna kommer att fastställas med utgångspunkt från Alectas försäkringstekniska avsättningar."*³⁶

ITP-pensionen består av flera delar. De som skall redovisas som förmånsbestämda avgifter är ålders- och familjepension.³⁷

³¹ Europeiska Unionens officiella tidning (2003-10-13) L261/138ff

³² Europeiska Unionens officiella tidning (2003-10-13) L261/156

³³ Europeiska Unionens officiella tidning (2003-10-13) L261/157

³⁴ Europeiska Unionens officiella tidning (2003-10-13) L261/139

³⁵ FAR, Redovisningsrådets rekommendation 29, Ersättningar till anställda (2004)

³⁶ [http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Brev.pdf/\\$file/Brev.pdf](http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Brev.pdf/$file/Brev.pdf)

³⁷

[http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Fraga_svar_IAS_040401.pdf/\\$file/Fraga_svar_IAS_040401.pdf](http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Fraga_svar_IAS_040401.pdf/$file/Fraga_svar_IAS_040401.pdf)

”Korridoren”

IAS 19 har en speciellt komplicerad punkt (p.92) som innebär att sådana effekter av ändrade försäkringsmatematiska antaganden som faller inom en på visst sätt definierad ”korridor” inte skall påverka den redovisade pensionsavsättningen. Det innebär att små värdeförändringar inte alltid behöver påverka resultatet. Korridorens syfte är att undvika att ”normala” kortsiktiga svängningar i marknadsräntan skall påverka den redovisade pensionsförpliktelsen respektive den för perioden redovisade pensionskostnaden. Med tanke på pensionsåtagandens långsiktiga karaktär ansågs det inte rättvisande att ta in så kortfristiga ränteeffekter i redovisningen.³⁸

3.3.2 IAS 39 Finansiella Instrument

IAS 39 innehåller principer för hur finansiella tillgångar och skulder skall identifieras, klassificeras och värderas. Standarden behandlar användandet av verkliga värden för finansiella instrument. Dessa klassificeras i olika kategorier beroende på syftet med innehavet. Klassificeringen ligger sedan till grund för värderingen.³⁹

Standarden skall appliceras på alla typer av finansiella instrument, förutom de intressen i dotterbolag, intresseföretag och joint ventures som behandlas i IAS 27 Koncernredovisning och innehav i dotterföretag, IAS 28 Redovisning av innehav i intresseföretag och IAS 31 Redovisning av andelar i joint ventures. Standarden gäller även derivat på intressen i dotterbolag, intresseföretag och joint ventures som inte definieras som eget kapitalinstrument enligt IAS 32. Standarden gäller inte rättigheter och förpliktelser under leasingavtal som definieras i IAS 17 Leasingavtal eller under IAS 19 Ersättningar till anställda. Inte heller försäkringskontrakt specificerade under IAS 32 Disclosure and Presentation och behandlas. Men däremot inbäddade derivat som är förknippade med leasingavtal eller försäkringskontrakt behandlas av IAS 39.⁴⁰

IAS 39 anger att alla finansiella tillgångar och skulder, inklusive derivat skall införas i balansräkningen. Initialt skall dessa värderas till anskaffningsvärde, som är det verkliga värdet för att införskaffa den finansiella tillgången eller skulden. Efter den initiala värderingen skall alla finansiella tillgångar omvärderas till verkligt värde förutom följande, som värderas till upplupet anskaffningsvärde:

- kapital i företaget som inte hålls med avsikt att handlas.
- andra typer av finansiella tillgångar såsom utgivna obligationer som företaget avser och kan, hålla till säkringens förfallotid.
- finansiella tillgångar vars verkliga värde inte tillförlitligt kan fastställas, som onoterade aktier.⁴¹

IAS 39 innehåller utförliga regler om säkringsredovisning under rubriken ”Hedging”. Säkringsredovisning syftar till att åstadkomma en samtidig redovisning i resultaträkningen av värdeförändringar på den säkrade transaktionen och motsvarande värdeförändringar på säkringsinstrumentet. Tanken är att värdeförändringen på säkringsinstrumentet helt eller delvis skall eliminera värdeförändringen på det som säkrats. IAS 39 behandlar tre typer av säkringsredovisning; säkring av risk för förändringar i redovisade tillgångars och skulders verkliga värde (fair value hedges), säkringar av kassaflöden till följd av redovisade tillgångar

³⁸ Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s 191

³⁹ Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s 161ff

⁴⁰ International Accounting Standards Board, *International Accounting Standard 39* (2003) s. 18

⁴¹ International Accounting Standards Board, *International Accounting Standard 39* (2002) s. 39ff

och skulder eller framtida transaktioner (cash flow hedges) och säkring av utländska nettoinvesteringar.⁴²

Standarden ger följande guidning för att bestämma verkligt värde:

- Målet är att fastställa vad transaktionspriset skulle bli på värderingsdagen vid en "armlängdstransaktion" d.v.s. på en marknad med opartiska informerade parter, motiverad av normala affärsantaganden.
- Vid användandet av värderingstekniker skall företaget använda uppskattningar och antaganden som är konsistenta med tillgänglig information om uppskattningar och antaganden som aktörer på marknaden skulle använda för att fastställa ett pris på det finansiella instrumentet.
- Den bästa uppskattningen av verkligt värde vid den initiala värderingen av ett finansiellt instrument som inte finns på en aktiv marknad är transaktionspriset, om inte det verkliga värdet kan bevisas genom andra observerbara marknadstransaktioner eller är baserad på en värderingsteknik vars variabler endast inkluderar data från observerbara marknader.⁴³

IAS 39 är ännu inte antagen av Europeiska Kommissionen efter den senaste förändringen som offentliggjordes i mars. Av ett protokoll från ARC:s (Accounting Regulatory Committee, ARC) möte den 16 juli 2003 framgår att skälet till att IAS 39 inte antagits var att de för närvarande är föremål för en omfattande granskning av IASB. Avsikten synes dock vara att även dessa skall antas så snart granskningen är slutförd.⁴⁴

Redovisningsrådet har ännu inte gett ut någon rekommendation som motsvarar IAS 39. RR 27 behandlar hur finansiella instrument skall klassificeras i balansräkningen, men ger inga instruktioner om när ett finansiellt instrument skall tas in eller inte längre redovisas i balansräkningen eller hur finansiella instrument skall värderas.⁴⁵

Den debatt som har uppstått kring IAS 39 framför allt från bankernas håll beror på att reglerna angående redovisning av derivat orsakar volatilitet i redovisningen eftersom årliga vinster eller förluster p.g.a. de finansiella instrumenten måste visas. Idag visas dessa ofta inte i balansräkningen eftersom kontrakt som gäller att motta eller betala kontanter i framtiden har liten eller låg initial kostnad. Det skulle innebära ett stort skifte för företag att redovisa derivat till verkligt värde istället för historisk kostnad. IAS 39 är baserad på amerikanska regler och för att ge en indikation på hur IAS 39 kan påverka bankernas resultaträkning kan man jämföra den engelska banken Barclays resultat under engelsk respektive amerikansk redovisning. Barclays registrerade en förlust på derivat på 1,1 miljard pund i sin resultaträkning 2003 under amerikanska regler, jämfört med en vinst på 553 miljoner pund under engelska regler.⁴⁶

British Banking Association's syn på IAS 39

Arbetet med IAS 39 håller fortfarande på. Hur slutresultatet blir vet vi ännu inte. Den största frågan och kritiken mot standarden har handlat om portföljsäkring av ränterisk (makrosäkring). Vissa problem har uppstått för bankerna, bl.a:

⁴² Jönsson Lundmark B., *IASC och IAS- en introduktion*, (1999) s. 167ff

⁴³ International Accounting Standards Board, *International Accounting Standard 39* (2003) s. 14

⁴⁴ Bjuvberg J., *IAS-förordningen och internationaliseringen av svensk redovisningsrätt* (2004) SkatteNytt nr 1-2

⁴⁵ FAR, *Redovisningsrådets Rekommendation 27 Finansiella instrument: Upplysningar och klassificering* (2004) s. 1230

⁴⁶ Parker A & Pretzlik C, *Take it or leave it: new rules offer harmony for Europe's accounting standards, but who will play by them?* Financial Times (2004-03-31)

- Hela ränterisken i företaget har inte fått inte behandlas som en enda portfölj (makrosäkring).
- Bankerna kan inte längre säkra nettoförändringen i risk utan måste istället säkra alla nya förbindelser för sig.
- Tillgångar och skulder får bara säkras fram till den dagen den andra parten får avsluta skulden eller tillgången. Kärndepositionen får inte säkras.

Genom förändringarna som publicerades 31 mars tillåts makrosäkring. Det stora problemet som kvarstår är, enligt British Bankers Association, att kärndepositionen inte får marknadsvärderas och därmed inte säkras, eftersom de säkrande instrumenten marknadsvärderas.⁴⁷ Istället måste banken säkra kassaflödet från verksamheten. Det skapar en falsk volatilitet i resultaträkningen.⁴⁸

3.3.3 IAS 40 Förvaltningsfastigheter

Standarden anger hur förvaltningsfastigheter och därtill hörande upplysningskrav skall behandlas i redovisningen. En förvaltningsfastighet är definierad som fastigheter (land eller byggnad eller del av byggand eller bäge) som disponeras av ägare eller leasetagare i syfte att få avkastning i form av kapital eller hyra. Detta innefattar alltså inte fastigheter som används löpande i verksamheten eller som man avser sälja.

Standarden ger företag möjligheten att antingen välja:

- ”fair value model”, d.v.s. redovisning av verkligt värde och förändringar av det verkliga värdet skall redovisas i resultaträkningen
- ”cost model”, d.v.s. att man redovisar förvaltningsfastighetens anskaffningsvärde med avdrag för avskrivningar och nedskrivningar. Om ett företag väljer denna modell, måste upplysning lämnas om det verkliga värdet.

Vald värderingsmetod måste tillämpas på alla fastigheter. Byte av värderingsmetod får ske om det leder till en bättre redovisning. IAS 40 anger att det inte är sannolikt att *cost model* skulle leda till en bättre redovisning än *fair value model*.⁴⁹ Det är därför troligtvis inte tillåtet att byta från att redovisa verkligt värde till att redovisa anskaffningsvärde:

Motsvarigheten till IAS 40 är RR 24 Förvaltningsfastigheter och överensstämmer med undantag av följande:

- ÅRL tillåter inte att fastigheter värderas till verkligt värde i balansräkningen och saknar därför motsvarighet i RR24.
- Enligt RR24 skall förvaltningsfastigheter värderas enligt RR12, Materiella anläggningstillgångar. RR12 tillåter osystematisk uppskrivning av värdet vilket inte är förenligt med IAS 40.⁵⁰

⁴⁷ IAS 39: *European Banks Welcome Talks But Stress Outstanding Issues Must Be Resolved*, <http://www.bba.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=145&a=3333>

⁴⁸ *Exposure Draft of Proposed Amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement*, <http://www.bba.org.uk/content/1/c4/19/75/154196.pdf>

⁴⁹ *Europeiska Unionens officiella tidning* (2003-10-13) L261/363

⁵⁰ FAR, *Redovisningsrådets rekommendation 24 Förvaltningsfastigheter* (2004) s. 1183

3.3.4 IFRS 3 Business Combinations

Den 31 mars 2004 publicerade IASB ett antal nya standarder. En av dessa var IFRS 3 Business Combinations. IFRS 3 innebär att avskrivning inte längre får göras av goodwill och vissa andra immateriella tillgångar med obestämbar ekonomisk livslängd. Liksom tidigare skall goodwill testas för nedskrivning, med förändringen att det skall ske varje år och inte bara när det finns indikationer på värdeminskning. Man får i enlighet även med nuvarande regler inte heller skriva upp goodwill eller återföra nedskrivningar vid en senare omvärdering. Vid införandet av IFRS 3 försvinner också möjligheten att använda sig av poolningsmetoden i de fall det tidigare varit tillämpligt. I uppsatsen skall vi endast titta på den effekten av IFRS 3 som innebär att goodwill inte längre skall skrivas av.⁵¹

4 Empiri

I empiriavsnittet presenteras först kort bakgrundsfakta om de företag vi har undersökt, vilken följs av det intervju material vi har åstadkommit.

4.1 Castellum

Castellum är ett fastighetsbolag noterat på Stockholmsbörsens O-lista. Castellum bildades ur fastighetsbolaget Securum som hamnade i statlig ägo och fick sin dåvarande form under fastighetskrisen i början av nittioalet. Castellum utvecklar och förädlar fastigheter och verkar i fem svenska tillväxtregioner. Castellums verksamhet fokuseras på tillväxt i kassaflöden och resultat. Castellum följer Redovisningsrådets rekommendationer samt Redovisningsrådets Akutgrupps uttalanden.⁵²

4.1.1 Intervju

Vi fick chansen att intervjua Castellums vVD Håkan Hellström som även är ekonomi- och finanschef för koncernen. Håkan Hellström arbetade i Securum redan under fastighetskrisen på nittioalet. Han har även arbetat som auktoriserad revisor. Nedan presenteras vad han berättade för oss under intervjun.

Rättvisande bild

Det är svårt att säga vad "rättvisande bild" är. Många lever i villfarelsen att balans- och resultaträkning är det exaktas konst. Det enda som är exakt i en årsredovisning är kassaflödesanalysen, eftersom den inte innehåller några värderingar. Resultaträkningen innehåller värderingar och periodiseringar och skall uppvisa det mest sannolika resultatet med en viss osäkerhet. "Rättvisande bild" borde innebära att man redovisar i den nedre delen av det osäkerhetsintervall som finns för det mest sannolika resultatet och den mest sannolika balansen. Det beror på att det kan vara svårt att förklara för aktieägare och investerare att en förlust eller oväntat svag vinst, p.g.a. tidigare överskattade siffror, är väntade eftersom de ligger inom ett förväntat intervall. Motsatsen är lättare att förklara och därför bör en viss försiktighetsprincip även finnas med.

Övergång till IAS/IFRS

IAS 40 stämmer i stort överens med RR 24 förutom uppskrivningar. RR 24 Förvaltningsfastigheter⁵³ innebar ingen förändring för Castellum eftersom de redan innan

⁵¹ IFRS3: Nya regler för redovisning av goodwill, <http://www.kpmg.se>

⁵² Castellums Årsredovisning (2003)

⁵³ FAR, Redovisningsrådets Rekommendation 24, Förvaltningsfastigheter (2004)

gjorde allt som krävdes. Övergången till IAS/IFRS kommer inte heller innebära några förändringar med avseende på goodwill eftersom Castellum saknar redovisad goodwill.

Fastighetsvärdering – ”It’s an art, not a science”

Håkan Hellström menar att vid värdering av en enskild fastighet är konfidensintervallet 10-15 %. Även vid förhandlingar inför en fastighetstransaktion kan förhandlingsintervallet vara så stort. Endast vid försäljning kan man få ett riktigt marknadsvärde. I årsredovisningen redovisar Castellum att deras fastighetsbestånd är värt 18 mdr. Castellum hade inte köpare till fastigheter värda 18 mdkr vid bokslutstillfället. I årsredovisningen anges ett osäkerhetsintervall på ± 5 % på fastighetsbeståndet. Fastighetsbeståndet är då värt 17,1-18,9 mdkr. Om värderingen i västa fall ett år hamnar 900 mkr högt och nästa år 900 mkr lågt (eller tvärt om), skulle det med marknadsvärdering ge en resultatpåverkan före skatt på hela 1,8 mdkr (att jämföra med 2003 års resultat före skatt på 731 mkr). Det behöver inte ens bero på att fastigheterna i verkligheten har tappat värde och det beror överhuvudtaget inte på företagets normala verksamhet. Marknadsvärderingen fyller ett syfte, men när man jämför värderingen över tiden blir det en jämförelse mellan två osäkra siffror. Eftersom man inte vet vad som är den verkliga förändringen blir jämförelsen både missvisande och meningslös.

Castellum kvalitetssäkrar sin marknadsvärdering genom att både värdera internt och externt. Hellström hävdar att om man skulle välja att bara göra en värdering skulle det kunna ge ett resultatutslag på 150 mkr, och ingen kan säga vem som har mer rätt.

Till detta kommer all marknadspåverkan som faktiskt påverkar fastigheternas värde. Alla värderingar på marknaden går i sinuskurvor. Värdet går upp och ned över tiden men vi vet inte när. Dessa effekter har ett enskilt företag ingen möjlighet att påverka. Därigenom blir effekterna av företagets egna prestationer väldigt små i relation till marknadens och resultatet i resultaträkningen säger väldigt lite om företagets egna prestationer. Fokus flyttas således från vad bolaget skapar till vad den globala marknaden skapar. Hellström anser inte att detta är rättvisande. Fastigheterna i Castellum kommer därför även i fortsättningen värderas baserat på anskaffningsvärde.

Hellström framhäver att det inte skulle göra något om fastigheternas marknadsvärde endast redovisades i balansräkningen. Det skulle ge ett bättre värde på det egna kapitalet än det baserat på anskaffningsvärden, men eftersom både marknadsvärden och aktiens substansvärde med den värderingen redan finns med i redovisningen skulle det inte tillföra något nytt.

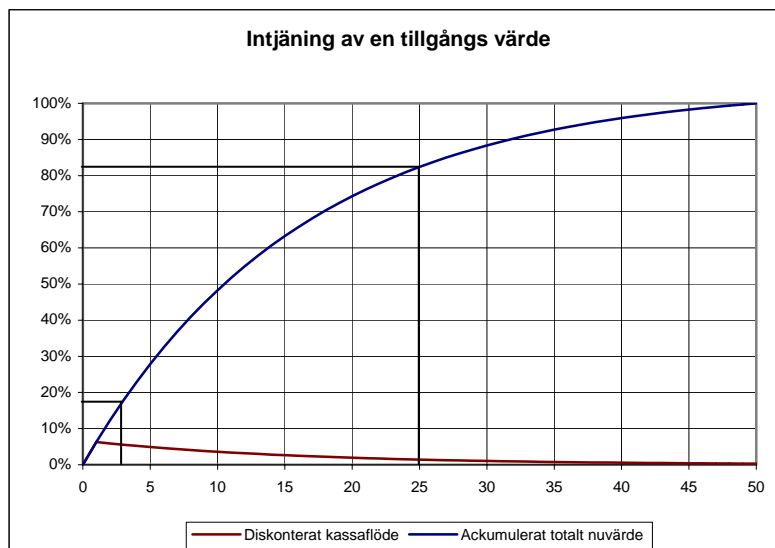
Hellström berättar att IAS 40 kommer från Storbritannien och påpekar att där har man betydligt längre kontrakt. I Sverige är det normalt att ha i genomsnitt 3 år kvar på sina hyreskontrakt mot 25 år i Storbritannien. Om man betraktar en fastighet med en kvarvarande livslängd på 50 år och räknar med 8,5 % diskonteringsränta och 2 % årlig hyreshöjning, har fastigheten tjänat in 18 % av sitt nuvärde efter 3 år och 82 % av sitt nuvärde efter 25 år. Detta illustreras i Figur 1. Med en obligation har man säkrat alla framtida kassaflöden därmed 100 % av värdet. Som fastighetsförvaltare i Storbritannien har man alltså säkrat c:a 80 % av värdet, vilket nära nog kan jämföras med en obligation. Enda antagandet som måste göras är diskonteringsräntan, som dock kan göra stor skillnad. I Sverige är motsvarande siffra 20 %. Därefter är alla kassaflöden baserade på antaganden och därför mycket osäkra. Att jämföra dessa uppskattningar mellan två olika år och kalla skillnaden för resultat avspeglar inte ett företags verksamhet.

Hellström framhäver att fastighetsbolag värderas efter sina vinster precis som alla andra bolag. Marknadsvärdering flyttar fokus från resultat till substansvärde. Innan fastighetskrisen på 90-talet hamnade också alltmer fokus på substansvärdet.

Effekter av IAS 39

Om IAS 39 genomförs kommer en ny post *Värdeförändring* till i resultaträkningen. Storleken på posten kommer helt att bero på förändringar i

marknadsräntan och är inte något bolaget självt påverkar. Hellström anser att man kommer då att redovisa marknaden istället för företaget. Castellum har c:a 70 % av sin balansomsättning i lån med fast ränta. Om räntan går ned 50 punkter kommer resultatet påverkas negativt med c:a 75 mkr. I själva verket är det bra för ett företag med 70 % lånat kapital om räntan sjunker. Balansräkningen skulle visserligen även här bli mer rättvisande med marknadsvärden, men eftersom man redan redovisar dessa förändringar bredvid kan nyttan återigen ifrågasättas.



Figur 1 (skala: andel/år)

Ger IAS/IFRS en rättvisande bild?

De tidigare förändringar som genomförts då IAS-regler blivit rekommendationer från Redovisningsrådet har enligt Håkan Hellström hjälpt redovisningen till en mer rättvisande bild. Redovisning av uppskjutna skatter har gett stor effekt och avsättningar för pensioner är en självklarhet.

IASB flyttar fokus från resultat- till balansräkning och från bolag till marknad. Effekten blir att resultaträkningen påverkas av osäkra och konstiga effekter som företag inte har kontroll över. Det blir en skrivbordsprodukt istället för verklighet. *"Resultaträkningen är död, länge leve kassaflödesanalysen"*, säger Hellström, som även framhäver att årsredovisningen är till för investerare. Han påpekar att revisorer ofta säger att internationella aktiemarknaden kräver dessa förändringar, men man får inte förglömma att den internationella aktiemarknaden är ytterst pålästa. Siffror finns redan, IFRS är därför inte till för dem. Många undrar varifrån viljan till dessa förändringar kommer. Hellström konstaterar att revisorer idag alltmer har blivit konsulter som tjänar konsulttimmar på detta fastän deras egentliga uppgift är att revidera.

4.2 Bure

Bure är ett investmentbolag som skall öka värdet i sin portfölj genom aktivt ägande. De satsar främst på onoterade bolag i Norden som bedöms ha god tillväxtpotential och anses ha förutsättningar att bli störst inom sitt område.

Bure bildades 1992 ur löntagarfonderna och försågs med en aktieportfölj värd 2,2 mdkr. 1993 noterades bolaget på börsen och har sedan dess delat ut 6,6 mdkr. Bolaget har således varit framgångsrikt men har under de senaste åren drabbats av nedgången på börsen. Det egna

kapitalet/aktie har sedan år 2000 sjunkit från 47,56 kr till 3,86 kr per den 31 december 2003. Till detta kommer att antalet aktier mer än dubblats under 2003 p.g.a. nyemission. Om samtliga utestående teckningsoptioner utnyttjas sjunker detta värde till 1,40 kr. Eget kapital i Årsredovisningen 2003 är 1027 Mkr, medan substansvärdet är 1294. Motsvarande siffror för 2000 är 4393 respektive 7528 Mkr.⁵⁴ Det är därför möjligt att Bure i framtiden kommer att påverkas starkt av marknadsvärderade finansiella instrument. Även på finansieringssidan kan detta tänkas ha stora effekter, då de bl.a. som en del av lösningen på de finansiella problem som uppstått tagit upp betydande lån från sina aktieägare.

Bure upprättar sin årsredovisning i enlighet med Årsredovisningslagen och följer Redovisningsrådets rekommendationer och uttalanden.⁵⁴

4.2.1 Intervju

Hos Bure träffade vi Henrika Ehlinger som är redovisningschef och arbetat hos Bure sedan hösten 1999. Hon har jobbat som ekonom i c:a 15 år och tidigare suttit som ekonomiansvarig på mindre noterade företag.

Rättvisande bild

Ehlinger anger att rättvisande bild innebär att man skall försöka ge så korrekt bild av verksamheten som möjligt. Dessutom skall man delge så mycket information att man inte döljer någonting om skulder eller framförallt åtaganden. Ehlinger påpekar att företag ofta sitter i långa kontrakt och har åtaganden. Bure har exempelvis haft åtaganden att förvärva aktier, som tillägsförvärv i dotterbolag.

Rättvisande bild innebär även att tillgångar och skulder skall tas upp till rätt värde. Detta är ingen självklarhet när man som Bure sitter med onoterade bolag. Hos börsnoterade bolag är det lätt att observera marknadsvärdet. Bure har särskild värderingsmetodik för värdering av onoterade aktier, men denna teknik innefattar en hel del antaganden. Ehlinger påpekar att marknadens bild inte alltid stämmer överens med ens egen.

Övergång till IFRS

Enligt Ehlinger är det som får störst effekt för Bure genom övergången till IAS/IFRS är avskaffandet av goodwill, IFRS3 och redovisningen av pensioner, IAS 19. Vad gäller marknadsvärdering av finansiella instrument, IAS 39, håller Bure på att kartlägga alla effekter och de tror inte att de kommer att påverkas mycket. IAS 40, marknadsvärdering av förvaltningsfastigheter är för Bure inte relevant.

En annan effekt är att allting blir krångligare. Det finns en mängd skillnader mellan IAS och gamla regler och alla IAS-regler är ännu inte fastlagda. Bure har många dotterbolag runt i hela världen. Ehlinger understryker att det är viktigt att kompetensutveckla sig själv och även personalen ner i dotterbolagen så att de sprider kompetensen i hela kedjan.

Effekter av IFRS 3

Om man tittar i redovisningen är försvinnandet av den planenliga goodwillavskrivningen det som kommer att synas tydligast. Man får ingen löpande avskrivning i resultatet.

Idag styr Bure på bolagens EBITDA nivå (rörelseresultat innan avskrivningar). Detta kommer således inte att påverkas när goodwillavskrivningen avskaffas.

⁵⁴ Bures Årsredovisning (2003)

Visserligen ser inte Ehlinger att det finns någon risk att de har övervärden i goodwill. De gör stora genomgångar av värdena i bolagen och om de kommer fram till att det finns övervärden gör de engångsavskrivningar och det är precis vad de här nya reglerna förordar. Det påverkar också Bures portföljbolag som har ganska stora goodwillposter.

Ehlinger anser att avskaffningen av goodwillavskrivningen kan ge en mer rättvisande bild. Hon påpekar att om man väl skrivit av goodwill kan man inte reversera det. Övriga avskrivningar går idag att reversera men gäller inte goodwill. Enligt de gamla reglerna fungerade det så att om man har haft ett innehav länge och skrivit av ganska snabbt så innebär detta att man har ett mycket lägre koncernmässigt värde i böckerna än vad marknadsvärdet är.

Effekter av IAS 19

Redovisningsmässigt har de redan nu tittat på IAS 19, vilken motsvaras av RR 29 Ersättningar till anställda. Bure har under våren har gått igenom pensionsåtaganden och alla förmånsbestämda planer. Resultatet blev i stort sett ingen effekt alls. När det gäller förmånsbestämda planer hänvisar de till Alecta som ännu själva inte lyckats göra beräkningar. Detta skall således kartläggas senare under året. Ehlinger framhäver att det är svårt att säga vad det blir för effekter. Ersättningar till anställda kommer de att boka direkt mot ingående eget kapital 2004.

Effekter av IAS 39

Vad Ehlinger hittills har kommit fram till är att Bure inte kommer att beröras mycket. Enligt IAS 39 skall andelar i intresseföretag skall inte klassificeras som finansiella instrument. Därför kommer Bure inte att få så våldsamma effekter. De håller fortfarande på med kartläggning och försöker bena ut alla effekter. Som Ehlinger understryker är alla IAS regler inte heller till 100 % fastställda ännu.

Ehlinger uttrycker att hon tycker att rent spontant är det ett komplext regelverk. Det finns många fallgropar. Hon framhäver att generellt sett, finns det risk för lite förvirring och mycket missuppfattningar bland dotterbolagen. Det är därför än viktigare att utbilda folk i alla understrukturer så att de inser att IAS/IFRS inte bara är något för moderbolaget.

Det ytterligare upplysningskravet som finns i den här rekommendationen, har Bure behandlat i årsredovisningen redan nu. Det gäller exempelvis redovisning av valutarisk, kredittisk, ränterisk osv. Ehlinger uppfattar det som att IAS-reglerna kräver att man upplyser mer och redovisar alla exponeringar som finns. Detta upplever hon som bra. Nackdelen är att det blir ganska mycket information i årsredovisningen, och hon undrar hur många som egentligen kommer läsa allt.

Åsikter om marknadsvärdering

Ehlinger påpekar att i dagsläget tillåts ju inte marknadsvärdering. Bure har onoterade aktier. Tidigare hade de en form av marknadsvärdering av aktier, EVCA, där de gick på värdet av senaste transaktion. Detta har de dock övergivit idag. Efter krisen 2003 har de blivit mer försiktiga. Ehlinger understryker att marknaden har svängt kraftigt de senaste åren och påpekar att som gammal redovisningsräv har hon försiktighetskriteriet, att man skall värdera till lägsta möjliga värde, i bakhuvudet. Hon tycker spontant att marknadsvärdering känns lite farligt, eftersom marknaden svänger snabbt och detta kan ge en ryckig redovisning.

Ger IAS/IFRS en rättvisande bild?

Enligt Ehlinger är grundtanken att IAS/IFRS skall ge en mer rättvisande bild. Det som har varit under kritik i media och som man kan fundera över själv är att IAS/IFRS är så komplext och krångligt att det tar fokus ifrån verksamheten och bolaget. Om det blir för petigt kanske man glömmer bort väsentliga poster. Årsredovisningen skall innehålla sådant som är av intresse och är viktigt för företaget, för att bedöma värdet på bolaget.

Under förutsättning av att alla implementerar IAS/IFRS korrekt och att det blir en enhetlig redovisning över hela Europa kan det bli bra. Ehlinger tror att det kan nog bli en del inkörningsproblem innan alla har satt sig in i regelverket och påpekar att det inte finns mycket benchmark att titta på, utan man får gå på sunt förnuft.

Hon är av den uppfattningen att genom att löpande implementera de rekommendationer Redovisningsrådet ger ut så ligger man väl framme. Sedan gäller det att kartlägga skillnaderna som trots allt finns i de flesta rekommendationerna. Ehlinger framhäver igen att det finns ju vissa som inte kommit på pränt ännu. Bure har ”prickat av en del punkter på den här milstolpen som IAS/IFRS innebär”, men finns det några punkter kvar som de får lösa under året.

4.3 Sigma

Sigma är en IT-konsult som ”levererar IT-lösningar och konsulttjänster till utvecklingsintensiva kunder. Verksamheten utgår ifrån entreprenörsdrivna, nischade dotterbolag, vilka organiseras i affärsområdena Business Solutions, IT Solutions och Information Solutions. Koncernen har cirka 700 medarbetare i Sverige, Danmark, Finland och Schweiz. Sigma är noterat på Stockholmsbörsens O-lista.”⁵⁵ Sigma börsnoterades redan 1996, men delades 2001 upp i Sigma, Epsilon och Teleca. Sigma blev då en egen nyskapad koncern.⁵⁶

Sigma har tagit upp goodwill i balansräkningen till ett värde av 178 Mkr, vilket är större än det egna kapitalet på 159 Mkr. Goodwill och andra immateriella tillgångar skrivs av med 10-20% per år. I framtiden kommer Sigma eventuellt inte behöva skriva av sin goodwill. Med de reglerna kanske goodwill hade varit ännu större. Det kan innebära att det finns tillgångar i bolaget som är betydligt större än det egna kapitalet som vi inte riktigt kan veta vad de innebär och svårt nog kan verifiera om de är rättvisande redovisade.

Sigma upprättar sin årsredovisning enligt Årsredovisningslagen och tillämpar Redovisningsrådets rekommendationer.⁵⁷

4.3.1 Intervju

På Sigma intervjuade vi Lars Sundqvist som är ekonomichef hos Sigma sedan 3 år tillbaka. Han började sin yrkeskarriär med två år på revisionsbyrå och har efter 15 år i transportbranschen rekryterats till Sigma.

Rättvisande bild

Rättvisande bild innebär att man skall kunna läsa siffror i årsredovisning och känna att det ger en riktig bild av verksamheten. Det är viktigt att skulder och tillgångars rätta värde redovisas.

⁵⁵ Sigmas Årsredovisning (2003)

⁵⁶ Sundqvist L., Sigma (2004-04-29)

⁵⁷ Sigmas Årsredovisning (2003)

Om man tar utgångspunkt i företagsvärdering så är det ju egentligen eget kapital som är relevant. Eget kapital är ju skillnaden mellan tillgångar och skulder. Eget kapital är även det nominella värdet på bolaget, vid en viss given tidpunkt. Om man har värderat skulder och tillgångar rätt, så återspeglar det egna kapitalet substansvärdet vid varje tidpunkt. Självklart finns det över och undervärden därtill, eftersom vissa tillgångar kan ha ett visst avkastningsvärde och ett högre kommersiellt värde. Bokföring bygger på historiska anskaffningsvärden, och dessa kan ju ha förändrats efteråt. Årsredovisningens rättvisande värden är bara en ögonblicksbild och innehåller inget avkastningsvärde.

Övergång till IAS/IFRS

Effekterna av övergången till IFRS är enligt Lars Sundqvist få. Endast två stycken har större betydelse; goodwill i IFRS 3 och pensioner i IAS 19. De påverkas inte av IAS 39 eller IAS 40 då de varken har finansiella instrument eller förvaltningsfastigheter.

Effekter av IFRS 3

Sigma har per sista mars goodwill på 117 miljoner, vilket kommer att vara 145-150 miljoner vid kommande årsskifte. Sigma har en årlig avskrivning på 30 miljoner kr på goodwill. För att illustrera effekten hänvisas till första rapporten för i år där resultatet efter skatt var -5 öre per aktie, inklusive goodwillavskrivningar på c:a 8 miljoner. Utan goodwillavskrivningarna hade resultatet blivit 6 öre per aktie.

Sundqvist anser att det är bra att goodwillavskrivningar upphör. Både ur ett redovisningsperspektiv och för Sigma rent finansiellt. Han hävdar att förändringen stärker Sigmas balansräkning och resultaträkning på ett korrekt sätt. Sigma gör ändå avkastningsvärderingen varje år enligt reglerna i RR17, nedskrivningar. Sundqvist menar att rent principiellt är det samma moment. Skillnaden är att idag sitter de och räknar på 15 års avkastning och värderar den till dagens bokförda värde och gör sedan löpande avskrivningar. Det som kommer att hända i framtiden är att man får göra engångsnedskrivningar av enskilda objekt. Exempelvis om det nu händer något med ett bolag de köpt, då är skillnaden bara att de får skriva av lite mer vid det tillfället än om de hade gjort tidigare goodwillavskrivningar. Det är bara beloppets storlek som engångseffekt den dagen nånting händer som blir skillnaden.

Då vi ifrågasätter osäkerheten i värderingarna menar Sundqvist att de lever med den osäkerheten ändå. De måste ändå göra exakt samma värdering idag, oavsett om de gör avskrivningar på goodwill eller inte. De beräknar värdet på bolagen genom att fastställa ett belopp som de konkret tror att bolaget kommer att tjäna de närmaste 2 -3 åren, därefter sätter de detta belopp i en generell konjunkturcykel framåt med avkastningsvärderingar med tillväxt på 2-7 %. Denna kurva är lika för alla Sigmas bolag. Slutligen beräknas nuvärde. Nuvärdet innehåller också en stor osäkerhetsparameter; riskfaktorräntan. Beroende på hur de bedömer och resonerar kring riskerna får de helt olika resultat. Men det är ingen skillnad egentligen mot idag. Det är bara det att basen kommer att vara större i framtiden eftersom den inte sjunker från år till år. Det kommer att vara samma högre belopp hela tiden, värderingsmässigt är det dock ingen skillnad.

Effekter av IAS 19

I jämförelse med avskaffandet av goodwill är effekten av IAS 19 d.v.s. redovisning av pensionsåtaganden, lite mera tekniskt komplicerat. Man ska göra värderingen baserad på ett antal antaganden om livslängder, framtida löneutveckling, avkastning på olika kapital samt antaganden om ett antal mjuka värden. Efter kalkylering med dessa antaganden skall sedan man jämföra med de premier som är betalda. Sedan får man då en positiv eller negativ

skillnad. Sigmas bedömning är att de får jobba med att sammanställa denna information, men att förändringen får liten ekonomisk påverkan.

Pensioner, oavsett om det blir en stor förändring eller inte, är Sundqvist inte helt övertygad om att det kommer att ge en mer rättvisande bild, just p.g.a. att man bygger in så otroligt många antaganden. Varje bolag ska själv ange hur mycket man tror att löneökningarna kommer att vara och hur länge personen ska vara kvar i bolaget etc. Det finns också den demografiska aspekten om hur länge man tror att folk lever. Det är tiden från pension till bortgång som pensionspremierna skall täcka. Sigma kommer att gå på SCB:s statistik. Rent tekniskt sett bestämmer bolagen själva hur lång de tror att livslängden är och detta påverkar hur man skall skuldföra pensionsåtaganden. Det är otroligt stora parametrar och man får fullständigt olika resultat beroende på om man exempelvis tror på en 1% löneutveckling eller 5% löneutveckling. Sundqvist ifrågasätter om detta ger en rättvisande bild. Möjligtvis vore det intressant att räkna på de som 55 år gamla eftersom ytterst få löntagare stannar på samma arbetsplats hela yrkeslivet.

Ger IAS/IFRS en rättvisande bild?

Problemet med pensioner är huruvida det faktiskt är en rättvisande bild eftersom många av parametrarna bestämmer man själv och det finns ett väldigt stort spann i vad som är rätt. Det finns inget facit på vad som är rätt eller fel. Då blir det en variant på rättvisande bild. Sundqvist hävdar att i ett visst avseende är IAS 19 mera rättvisande än den historiska redovisningen. Å andra sidan, om man inte vet parametrarna på hur dessa värden är beräknade så blir det svårare. Med dagens goda redovisningssed så vet man att redovisade siffror bygger på historiska anskaffningsvärden och man kan tolka siffran utifrån det perspektivet. I framtiden skall man redovisa något som är klassat som rättvisande värde. Det som blir intressant är då vilka parametrar man använt för att komma fram till det värdet.

Sundqvist anser att för läsaren kan god redovisningssed med de traditionella begreppen vara mera informativ, eftersom läsaren har man en utgångspunkt som han själv kan lägga värderingar på. IAS/IFRS innebär att måste man fråga motparten eller utgivaren hur de har värderat. Alternativt måste detta med i redovisningen med alla parametrar och bedömningsgrunder. Om man exempelvis tror att avkastningen är 5 % istället för angivna 10 % så är det inte helt enkelt att räkna baklänges till nuvärde på den redovisade siffran, eftersom det finns flera parametrar inräknade. Om man istället har ett basvärde att utgå ifrån kan man själv räkna framåt.

Negativt och positivt med IAS/IFRS

Sundqvist anser att det är positivt att finansiella instrument skall värderas till verkligt värde i lite större utsträckning än vad svensk redovisning tidigare har förespråkat.

Det som är negativt med IAS/IFRS är principskillnaden. Idag fokuserar svensk redovisning på syftet med redovisningsreglerna medan IAS/IFRS är detaljstyrt. Detta innebär att det inte är säkert att man egentligen uppnår syftet, även om man uppfyller bokstaven och lagen. Det är en skillnad i synsättet på redovisningsprinciperna. IAS/IFRS är visserligen inte så långt gånget i det avseendet i jämförelse med US GAAP som har detaljdefinitioner på allting. Sundqvist tror att det handlar ganska mycket om land, kultur och inställning. Anglosaxiska kulturen och juridiken är mer detaljstyrd och komplex i alla avseenden. För oss svenskar är det negativt då redovisningsregler utomlands är extremt mycket mer komplicerade. Enligt Sundqvist är det sällan en ekonom inte konsulterar en revisor eller skatteexpert innan de beslutar om något, just på grund av detaljregleringen. Sundqvist tycker att för Sveriges del

kan det vara till viss del negativt att vi går tillbaka till mera utav de ickenödvändiga detaljerna och just paragrafregleringen. Detta gör att man tappar fokus och det är negativt med IAS/IFRS.

4.4 Föreningssparbanken

Föreningssparbanken är en av Sveriges fyra storbanker. Bankverksamhet skiljer sig finansiellt kraftigt ifrån ”vanliga” företag. Skillnaden är så stor att det finns en speciell årsredovisningslag för dessa, *Årsredovisning i kreditinstitut och värdepappersbolag*. Eftersom bankverksamhet i grunden går ut på att låna in och ut pengar skiljer sig kapitalstrukturen från andra bolag. Föreningssparbanken har exempelvis en soliditet på bara 4 %, med ett eget kapital på 41 mdkr.⁵⁸ För att detta ska gå ihop måste värdeförändringar på tillgångssidan motsvaras av förändringar i skuldsidan. Det är därför troligtvis viktigare att arbeta med säkringar i en bank än i någon annan verksamhet. Som för andra banker går Föreningssparbankens verksamhet ut på att låna ut till en högre ränta än inlåningsräntan, och skydda verksamheten dels mot kreditrisker, dels mot värdeförändringar.⁵⁹

4.4.1 Intervju

Vi har i våra undersökningar varit ganska geografiskt bundna till Göteborg. Eftersom de fyra stora bankerna i Sverige alla styrs från Stockholm har vi inte kunnat intervju dem på plats. Däremot har vi intervjuat Henrik Bonde som är redovisningsspecialist inom koncernredovisning på Föreningssparbanken per telefon.

Rättvisande bild

Rättvisande bild innebär att spegla företagets ekonomiska verklighet så väl som möjligt.

Övergång till IAS/IFRS

Eftersom Redovisningsrådet redan i stor utsträckning har anpassat sina rekommendationer efter IASB innebär övergången inte så många stora skillnader. Även Finansinspektionen inspireras mycket av IAS. Eftersom Föreningssparbanken är ett noterat bolag följs dessa regler redan.

2004 kom RR 29 Ersättningar till anställda till, som motsvarar IAS 19 Employee Benefits. Denna behandlar pensionsåtaganden. Eftersom tjänstepensionsförsäkringarna är förmånsbestämda, d.v.s. förmånstagaren har rätt till en viss nivå på sin pension i framtiden, innebär detta ett ansvar och en risk för arbetsgivaren. Tidigare har pensionspremien kostnadsförts varje år. I och med införandet av RR 29 skall istället det beräknade framtida åtagandet bokas som skuld med avdrag för den redan betalda premien. Detta innebär att man bl.a. måste göra antaganden om hur länge de anställda skall vara kvar inom företaget, vilken löne- och pensionsnivå de kommer att ha och vilken diskonteringsränta som skall användas. Detta är för Föreningssparbanken den största enskilda påverkan från en IAS/IFRS-regel, förutom eventuellt IAS 39 beroende på om och hur den införs. RR 29 har gjort att Föreningssparbankens egna kapital har minskat med 1,6 mdkr.

Effekter av IAS 39

Bonde hävdar att IAS 39, i dess nuvarande form, inte kommer att ge en rättvisande bild. Föreningssparbanken har c:a 600 mdkr utlånat till fast ränta. I dagsläget bokförs dessa lån till

⁵⁸ Föreningssparbankens Årsredovisning 2003

⁵⁹ Intervju, Henrik Bonde (2004-05-06)

anskaffningsvärde. Eftersom räntan är fast innebär lånen en mycket stor risk. Dessa lån är därför säkrade genom olika typer av derivat och ränteswappar, vilka också bokförs till anskaffningsvärde.

Enligt IAS 39:s huvudregel skall säkringarna marknadsvärderas, medan lånen skall bokföras till anskaffningsvärde. Detta innebär ju givetvis att den bokförda risken blir mycket större än den verkliga, eftersom bara den ena finansiella sidan marknadsvärderas. Volatiliteten skulle bli alldeles för stor och därför skulle det aldrig fungera att göra så här. Det finns ett annat alternativ, *fair-value-hedge*. Det innebär att man kan slå ihop ett lån med dess säkring och marknadsvärdera dem tillsammans. Detta skapar harmoni och rättvisande redovisning. Problemet är att IAS 39 i sin nuvarande form kräver att man säkrar för varje enskild transaktion, istället för hela portföljen. Självklart säkrar inte bankerna varje lån för sig utan hela portföljen på en gång. Dessutom blir de dokumentationskrav som skulle krävas alldeles för stora. Även detta redovisningssätt blir därför i princip omöjligt att genomföra i praktiken.

Banker har i Sverige sedan 1996 i princip marknadsvärderat andra finansiella instrument som räntebärande värdepapper och aktier. Den möjligheten har tillkommit för andra bolag först 2004. Övergången innebär för dessa tillgångar och skulder ingen större förändring för Föreningssparbanken. Det är alltså just hanteringen av räntebundna krediter som skapar problem.

Effekter av IFRS 3

Föreningssparbanken har årliga goodwillavskrivningar på c:a 600 mkr. Det ger givetvis en stor skillnad när man inte längre behöver skriva av detta.

Ger IAS/IFRS en rättvisande bild?

Bonde understryker att trots enhetliga redovisningsregler i Europa kan reglerna ibland skapa mycket mindre rättvisande bild.

IAS 39 är bra på så sätt att den tydliggör ränterisken i bolag. Huvudregeln ger dock en katastrofal bild av verkligheten.

Ett annat problem med IAS/IFRS är att de kräver subjektiva egna värderingar. När det gäller pensioner går man över från att redovisa försäkringsbolagets värderingar till företagets egna antaganden. Föreningssparbanken har en pensionsskuld på c:a 10 mdkr. Om man ändrar diskonteringsräntan med bara 0,1 % får det en effekt på c:a 500 mkr!

De nuvarande planenliga goodwillavskrivningarna ger självklart ingen exakt bild av verkligheten. Det blir mer rättvisande om man kan bedöma exakt värde på goodwill. Bonde anser att teoretiskt sett är IFRS 3 helt riktig. Företagen skall dock själva räkna fram värdet baserat på en mängd antaganden. Ett företag som vill kan därför visa för bra siffror, och det är svårt att säga vad som är fel. Om två företag som har exakt samma investering och goodwill därigenom och det ena går bra och det andra går dåligt, kommer det företaget som går sämre med allra största sannolikhet värdera sin goodwill högre. Det kommer därför att krävas av analytiker att de tar sig in bakom siffrorna mer än idag och tar reda på bl.a. vilka motiv ett företag har för att hålla sina värden uppe. Bonde hävdar att IT-kraschen troligtvis hade sett ännu värre ut med dessa regler.

Vissa finansiella instrument är väldigt lätta att värdera, exempelvis valutakomponenter. IASB kräver att ett helt finansiellt instrument skall marknadsvärderas, istället för att man

marknadsvärderar de komponenter som är möjliga att marknadsvärdera med god säkerhet. Ser man t.ex. på ett bostadslån så är det lätt att värdera den del av bostadslånet som är inlåning genom obligationer. Däremot är det omöjligt att på ett bra sätt värdera risken med att låna ut till en specifik privatperson. En komponentredovisning hade därför varit att föredra mot det nuvarande kravet på marknadsvärdering av helheten.

IASB hävdar att man försöker skapa en övergripande styrning. I verkligheten innebär IAS/IFRS mycket mer detaljstyrning än dagens regler. Bonde påpekar att ju mer regler det finns, desto lättare borde det vara att göra en dålig, missvisande redovisning och fortfarande följa reglerna. Med mer styrning kommer därför säkert mer redovisningsskandaler vilket vi säkert får se framöver. Visserligen kommer regleringen och övervakningen bli hårdare. Exempelvis kommer troligtvis inte samma person eller firma att få arbeta som revisor och konsult åt samma företag. Det skall också komma en övervakningsmyndighet som ser till att reglerna följs. Trots det kommer de nya reglerna antagligen skapa fler skandaler.

5 Analys

I analysen behandlar vi empirin med hjälp av referensramen och tillhörande teori och presenterar våra egna tolkningar och analyser. Vi börjar med att komma fram till vad vi anser att rättvisande bild är, för att sedan bedöma IAS-standards. Syftet är att komma fram till slutsatser som besvarar den ursprungliga frågeställningen: Skapar IAS/IFRS en rättvisande redovisning?

5.1 Rättvisande bild

Det teoretiskt mest rättvisande värdet på en tillgång måste vara det ekonomiska värdet. I praktiken är detta omöjligt att fastställa med säkerhet. Det ekonomiska värdet är inte heller entydligt då återanskaffningsvärde, nyttjandevärde och återvinningsvärde kan skilja sig åt. Det finns givetvis andra val inom företagets kontroll om hur tillgångar utnyttjas som kan styra vad det ekonomiska värdet blir i slutändan. Utöver det finns många händelser helt eller delvis utanför företags kontroll som styr hur effektiv en tillgång blir. Det kan vara händelser alltifrån att en anställd inte kommer till jobbet till räntehöjningar eller jordbävningar. Efterhand kan man ibland finna vad det ekonomiska värdet var för en tidigare tillgång om det går att direkt koppla kassaflöden till just den tillgången. I förväg är det alltså helt omöjligt att veta vad det ekonomiska värdet är. Det går därför inte att använda sig direkt av ekonomiska värden vid värdering.

Det finns anledningar till att nyttjandevärde, återanskaffningsvärde och återvinningsvärde, till skillnad från fallet på en perfekt och fullständig marknad, skiljer sig från varandra. Det kan vara att det för tillfället inte finns någon intresserad köpare eller att informationsasymmetri råder. Det kan också vara så att tillgången har ett större nyttjandevärde i kombination med en eller flera andra tillgångar. Om det finns två fastighetsbolag, där företag A lyckas få 90 % ekonomisk uthyrningsgrad i alla sina fastigheter medan företag B lyckas uppnå 95 % i alla sina fastigheter, och orsaken till skillnaden ligger i immateriella tillgångar som organisationsstruktur, varumärke eller liknande och inte har något att göra med hur attraktiva fastigheterna är, får alla fastigheter ett högre nyttjandevärde i B eftersom de framtida kassaflödena blir större. Om A säljer en fastighet till B, och man kan anta att uthyrningsgraden efter transaktionen kommer att öka till 95 % på grund av ägarbytet, kan A sälja fastigheten till ett överpris i förhållande till sitt nyttjandevärde och B kan samtidigt köpa till ett motsvarande underpris. I en sådan transaktion kan vi se tre olika värden på samma fastighet vilket givetvis komplicerar processen att finna ett gällande ekonomiskt värde.

5.1.1 Synliga marknadsvärden

Vissa tillgångar har ett klart marknadsvärde. Det borde vara marknadens uppfattning av det ekonomiska värdet med hänsyn tagen till risk och den uppfattade sannolikheten för de olika ekonomiska utfall som marknadens aktörer ser. Även om marknadsvärdet inte med säkerhet kan sägas vara perfekt borde det vara den mest relevanta approximationen av ekonomiskt värde då det avspeglar alla aktörers bedömningar på en marknad. Om det finns tillräckligt många aktörer utan att någon eller några få aktörer dominerar bör marknaden vara opartisk och värdet blir en helhetsuppfattning av det framtida ekonomiska fördelarna som förväntas tillfalla ägaren. Detta gäller för exempelvis många aktier och andra finansiella instrument som handlas på en öppen marknad.

Vissa tillgångars marknadsvärde fluktuerar kraftigt. Om dessa tas upp till sitt marknadsvärde i balansräkningen kommer ett företags redovisade värde också att variera mycket. För tillgångar man avser sälja inom en snar framtid borde marknadsvärdet vara väldigt rättvisande, men om man avser att förvalta, förädla eller bruka en tillgång påverkar inte tillgångens värde företagets ställning direkt. De bakomliggande orsakerna till fluktuationerna kan givetvis påverka men inte marknadsvärdet självt. Det kan därför tänkas att det i vissa fall går att hitta ett värde som avspeglar det ekonomiska värdet för en långsiktig tillgång bättre än marknadsvärdet, om ett sådant värde är baserat på tillgångens intjäningsförmåga under de speciella förutsättningar som finns i ett specifikt företag. IASB har tänkt på detta vid utformningen av IAS 19, vilket visas genom möjligheten att utnyttja "*korridoren*" som omnämnts i teoriavsnittet. Även i IAS 39 finns sådana hänsynstaganden för tillgångar som hålls under hela deras ekonomiska livstid.

5.1.2 Uppskattade marknadsvärden

Andra tillgångar har ett marknadsvärde som kan uppskattas ganska väl. Detta gäller för många fastigheter. Dessa värden avser dock i allmänhet inte verkliga transaktioner och kan därför inte sägas vara riktiga marknadsvärden. De ger en god bild av vad tillgången är värd, men förändringar i uppskattningen behöver inte avspegla verkliga förändringar i tillgångens värde, eftersom osäkerheten är för stor. Ett resultat baserat på en sådan förändring är mycket osäkert.

5.1.3 Okända och mycket osäkra marknadsvärden

Det finns också tillgångar som inte alls har ett marknadsvärde eller vars marknadsvärde är mycket svårbedömt. Det kan bero på att tillgångens värde beror på andra tillgångar från vilka den inte kan separeras eller att det inte finns någon marknad för tillgången. Detta gäller exempelvis ofta när goodwillposter ska värderas. Går det inte att få fram ett marknadsvärde eller återvinningsvärde måste nyttjandevärdet värderas. Det görs genom att prognostisera kassaflöden eller resultat. Dessa uppskattningar är mycket känsliga. Som man kan se i Figur 1 (s. 16) tar det väldigt lång tid för kassaflöden från en långsiktig tillgång att motsvara en betydande del av tillgångens värde. Man måste därför göra antaganden mycket långt fram i tiden för att uppskatta värdet vilket skapar enorm känslighet för antaganden om diskonteringsränta och kassaflödestillväxt över tiden.

5.1.4 Resultat från osäkra marknadsvärden

Om man över tiden jämför två osäkra uppskattade värden på en tillgång går det inte att på ett bra sätt urskilja vad som är verklig värdeförändring och vad som är störningar på grund av antaganden. I alla de undersökta företagen får små ändringar i antaganden för tillgångar och skulder som goodwill, fastigheter och pensionsåtaganden så enorma effekter på resultatet att

det inte kan sagas uppfylla krav på vare sig reliabilitet eller relevans. Vi återkommer till detta senare i avsnitt 5.3.2 Säkringsredovisning under IAS 39.

5.1.5 Skulder till marknadsvärde

Om ett företag exempelvis har skulder till fast ränta och risken i bolaget av marknaden anses öka, kommer marknadsvärdet för skulderna sjunka. Om företaget i det läget både har möjligheten och intentionen att köpa tillbaka skulderna till marknadsvärde, gör detta att företagets ställning har förbättrats och det rättvisande värdet kan vara marknadsvärdet av skulderna. Om de inte kommer att köpa tillbaka skulderna har däremot ingenting förbättrats i det avseendet att företaget inte har minskat de räntekostnader och amorteringar de måste göra i framtiden för att överleva, men om skulderna då redovisas till marknadsvärde kommer det se så ut. I det senare fallet verkar marknadsvärdet vara missvisande. Å andra sidan skulle ett lån med samma räntekostnad som istället tecknades efter att risken ökade, ha ett lägre nominellt värde.

5.1.6 Bokförda värden

Idealet skulle självklart vara att ha ekonomiska värden i redovisningen. På grund av mätproblem är det dock omöjligt att fastställa dessa på ett säkert sätt. Därför är redovisningen uppbyggd till stor del på historiska anskaffningsvärden. Den innehåller därför inte något avkastningskrav.⁶⁰ Bokförda värden har därför, enligt W. H. Beaver ingen självklar betydelse. De redovisningar som omfattas av IAS/IFRS skall användas för att bedöma värdet av bolag. Eftersom de inte kan redovisa företagets ekonomiska värde måste redovisningens uppgift därför vara att ge läsaren så goda möjligheter som möjligt att uppskatta värdet på bolag. För att kunna tolka redovisningen måste läsaren veta vad de redovisade värdena innebär. Som Lars Sundqvist uttryckte det, kan man tolka nuvarande redovisade siffror utifrån perspektivet att de bygger på historiska anskaffningsvärden. Resultatet, skriver W. H. Beaver, får sin betydelse genom sitt uppfattade samband till framtida utdelningar. Det behöver således inte vara ett problem att siffrorna inte uttrycker ett verkligt värde om läsaren vet hur han skall ställa sig till dem. En stor fördel med dessa värden är att uppskattade värden utifrån bokförda värden lätt kan räknas om då förändringar, såsom förändringar i räntor, sker i omvärlden. Finns sådana parametrar inräknade i de redovisade värdena måste läsaren först ta reda på hur de påverkat för att sedan kunna räkna baklänges innan han har samma utgångspunkt som med historiska anskaffningsvärden. I vår teori har vi också hänvisat till Per Olsson, vars undersökning tyder på att redovisade resultat- och balansräkningar faktiskt är det bästa sättet att värdera ett företag och inte exempelvis bedömningar om kassaflöde som är en metod som används vid nedskrivningstest.

Henrika Ehlinger poängterade att det är viktigt att alla gör ungefär likadant för att redovisningen ska bli bra. För att bedöma redovisade värden måste de jämföras med någon referens för att kunna sättas i relation med andra investeringsmöjligheter. För att bedöma ett företags möjligheter inför framtiden måste det således vara viktigt att kunna jämföra med andra företag och bakåt i tiden. Detta för att utifrån redovisningen få svar på frågor som:

- Vad borde detta företaget generera för framtida vinster?
- Vad har liknande situation gett historiskt?
- Är detta det bästa investeringsalternativet?

För att redovisade siffror skall ha ett värde tror vi att dessa måste kunna jämföras. När företag står inför redovisningsval så bör olika val för liknande tillgångar bero på verkliga skillnader i deras ekonomiska funktion i deras respektive verksamhet. Två liknande verksamheter bör i

⁶⁰ Intervju, Lars Sundqvist (2004-04-29)

alla lägen ha liknande redovisade värden. Skillnader måste kunna identifieras, förstås och värderas, annars kan en investerare omöjligt avgöra vilket alternativ som eventuellt är bättre eller mest passande i risknivå. Jämförbarhetskriteriet är enligt oss därför mycket viktigt.

Alla personer vi har intervjuat har visat att de inte önskar de ökade möjligheter och krav att göra antaganden och uppskattningar och därigenom få utökade möjligheter att styra hur stora resultat och balanser blir. Ingen har alltså visat något egenintresse i att styra redovisningen på det här sättet. Det egenintresse som kan finnas i deras ställningstagande är att de inte vill behöva bedöma och göra antaganden som de inte kan vara säkra på, och kanske att slippa det ansvar det kan medföra om bedömningar och antaganden visar sig vara felaktiga eller anklagelser om dessa medvetet gjorts felaktigt.

5.1.7 Vår definition av rättvisande bild

Vi anser att redovisningen, för att ge en rättvisande bild, skall vara en riktig, relevant och jämförbar utgångspunkt för att kunna värdera och jämföra ett företag och omvärdera vid förändringar och nyvunnen kunskap efter balansdagen. Det är också viktigt att redovisningen utformas efter hur verksamheter fungerar. Redovisningen ska ge en bild av hur en verksamhet ser ut, inte styra hur den fungerar.

5.2 IAS 19

IAS 19 motsvarar den svenska rekommendationen RR 29 som gäller från och med 2004 i Sverige. Självklart är det bra att Sverige får en enhetlig redovisning av pensionsåtaganden och ännu bättre är det med harmonisering inom hela EU och även länder utanför. Det finns två typer av ersättningsplaner som behandlas av IAS 19, det är förmåns- och avgiftsbestämda planer. Vi ska fokusera på förmånsbestämda planer eftersom avgiftsbestämda planer inte innebär framtida åtaganden och därmed ingen framtida risk eller värdering.

5.2.1 ITP-pension under IAS 19

Det finns olika typer av ersättningar som berörs av IAS 19. Den mest komplicerade typen av ersättningar är förmånsbaserade pensioner. Vi kommer att analysera hur IAS 19 fungerar med ITP-pension genom Alecta. Detta är det svenska systemet för tjänstemän anställda i näringslivet. ITP-pensionen ska garantera en viss nivå på pension så den avgift som arbetsgivaren normalt sett betalar till Alecta kan vara för stor eller för liten då den anställda behöver sin pension. Det är arbetsgivaren som tar risken för mellanskillnaden. Anledningen till att detta redovisningsmässigt blir så komplicerat är att ITP betalas av arbetsgivaren för anställda som fyllt 28 år. Totalt sett skall det sedan räcka för pension återstoden av den anställdes liv från att han/hon pensioneras. Om vi antar att livslängden för den här personen är 78 år, måste utvecklingen av den betalda avgiften beräknas för 50 år framöver för att kunna boka upp en korrekt tillgång. För att veta hur stor skulden är måste arbetsgivaren bl.a. veta:

- Förväntad livslängd
- Förväntad löneutveckling
- Förväntad kvarvarande anställning hos nuvarande arbetsgivare

När den anställda sedan byter arbetsgivare flyttas både tillgången och skulden över till den nya arbetsgivaren. Det är således den sista arbetsgivaren som tar den huvudsakliga risken. För att inte företagen skall behöva utsättas helt för marknadens svängningar, och därigenom värdet på den bokförda tillgången, finns en möjlighet att utnyttja en "korridor". Det fungerar som en buffert för förändringar så att värdeförändringar inte behöver påverka helt och direkt vid varje balanstillfälle.

Självklart är det viktigt att alla finansiellt viktiga åtaganden hos varje företag redovisas på ett så korrekt sätt som möjligt. Speciellt som det här handlar om åtaganden som sträcker sig långt fram i tiden, är det viktigt med kontinuerliga korrigeringar så att inte chockeffekter uppstår om flera decennier. Dock grundar sig redovisningen av dessa förmånsbestämda ersättningsplaner på väldigt många antaganden. När man multiplicerar och adderar ihop osäkra värden ökar osäkerheten mycket snabbt. Vi skulle vilja hävda att det inte går att räkna fram värdet på ITP-åtaganden. De är ändå så viktiga att de måste vara med, och därför måste bästa möjliga uppskattning finnas med. För att en läsare ska kunna förstå vad variationer i denna beror på måste även grunderna för uträkningen också specificeras tydligt. Dessa krav uppfylls av IAS 19. Däremot borde en liten varningslampa tändas när det inses att företagen själva står för många av de antaganden som används för att beräkna sina pensionsskulder. Vi tror som Lars Sundqvist att detta riskerar att ge en betydligt mindre rättvisande bild än tidigare. Alla har sin egen syn på framtiden och det är mycket osannolikt att två olika personer skulle få fram samma värden. Eftersom ett rätt värde är omöjligt att få fram, borde fokus inte bara vara att få fram det mest riktiga värdet utan även försöka mildra effekten av olika företags olika antaganden. Någon, förslagsvis en nationell eller EU-baserad myndighet, borde bestämma vilka framtidsantaganden som gäller för alla skulder av samma slag och enhetliga antaganden borde användas för anställda i alla företag. Det kan antas att det är nödvändigt att dela in skulder, tillgångar och anställda som behandlas av ITP i ett antal kategorier med tydliga indelningar. För anställda kan indelningarna bero på utbildning, ålder, kön, bransch m.m. Därefter borde alla företag använda samma antaganden för likvärdiga objekt. Ju högre utsträckning företagen tillåts och krävs göra antaganden, desto mer kan företag påverka sina resultat- och balansräkningar efter medveten eller omedveten strävan att uppnå önskade siffror och desto sämre blir jämförbarheten mellan företag. Vi välkomnar RR 29 och IAS 19 som helhet men är skeptiska till det stora utrymme som lämnas åt företagen att bestämma vilka antaganden som gäller.

5.3 IAS 39

I våra samtal med företag, har vi uppfattat IAS 39 som en av de största förändringarna vid införandet av IAS/IFRS. IAS 39 kräver marknadsvärdering i långt större utsträckning än idag. I stort har vi fått uppfattningen att detta ger en bättre redovisning än tidigare utom på vissa punkter. Ett problem med IAS 39 handlar om inbäddade derivat, d.v.s. derivat som ingår i ett komplext finansiellt instrument. Detta är ett komplicerat avsnitt som handlar minst lika mycket om svåra gränsdragningar mellan vad som är och vad som inte är inbäddade derivat som om värdering i sig. Då vår uppsats framförallt handlar om övergripande värdering och möjligheter att kunna värdera utifrån redovisade uppgifter, väljer vi att avstå från att analysera inbäddade derivat eftersom den typen av gränsdragning som krävs ligger utanför vårt uppsatsområde. Det område som vi framförallt fått reaktioner på inom IAS 39 är säkringar och redovisning av dessa. Vi väljer därför att helt fokusera på säkringsredovisning eftersom vi tolkat detta som viktigast i våra intervjuer.

5.3.1 Säkringsredovisning

De flesta tillgångar är riskabla. Vissa tillgångar har ett värde som förändras på ett oberäkneligt sätt, men förändringen är förutsägbar i förhållande till ett finansiellt instrument. Exempelvis ökar värdet på en såld termin när en underliggande aktie sjunker i värde. Både aktien och terminen är osäkra tillgångar men tillsammans utgör de en helt säker tillgång. Terminen säkrar aktien. För att minska risken har många företag en omfattande säkringsverksamhet. I synnerhet gäller detta banker. En rättvisande säkringsredovisning gör att den synliga risken i ett bolag sjunker när tillgångar eller verksamhet säkras på ett riktigt sätt. Då det säkrade riskobjektet kan vara svårt att bedöma med avseende på risk och värdeförändring kan det bli

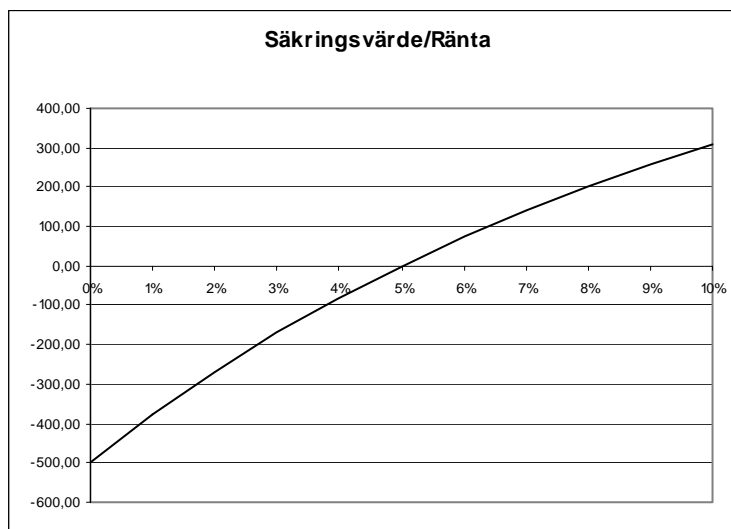
mycket komplicerat att avgöra om risken har minskat och hur mycket, efter att försök har gjorts för att säkra det.

Fast och rörlig ränta

De flesta verksamheter kan uppskatta sina kassaflöden från rörelsen en tid framöver. De flesta bolag är också mer eller mindre finansierade genom lånade pengar. Är det ungefärliga kassaflödet från rörelsen känt, kan det också vara bra att känna till hur stora de finansiella kassaflödena kommer vara. Vid fast ränta är dessa kända. En fast ränta borde således anses vara säkrare och mindre volatil i ett företag där intäkterna beror lite eller inte alls på räntan.

För att enkelt exemplifiera hur detta går till med redovisning tänker vi oss en marknad med en enda ränta för både in och utlåning och oavsett vilken tidsperiod vi binder oss till. Ett rörligt lån har då samma räntesats som ett 10-årigt. Ett tänkt företag har ett rörligt lån på 1000 kr och räntan är 5 %. Detta liknar den situation som Håkan Hellström befarar kommer att uppstå i Castellum. Eftersom företaget har långa kontrakt och därigenom kan uppskatta sina kassaflöden ungefärligt för en ganska lång tid framöver vill det säkra även sina räntekostnader så hela kassaflödet blir förutsägbart. De införskaffar därför finansiella instrument som betalar eller betalas mellanskillnaden mellan räntekostnaden för det rörliga lånet så att den effektiva räntan låses till 5 %. Nu känner de till sina ungefärliga kassaflöden från rörelsen och sina exakta kassaflöden till finansieringen. Risken i bolaget tycks ha minskat. I redovisningen kommer de dock ha ökat sin volatilitet. I utgångsläget, med 5 % ränta, har säkringen värdet 0, eftersom den inte förväntas påverka räntekostnaderna. Om räntan ändras direkt efter att verksamheten säkras kommer värdet ändras enligt diagrammet:

Ett företag som inte säkrar sin ränta kommer ha ett konstant värde på sin skuld, eftersom nuvärdet bestäms av räntan. Den enda volatiliteten som syns då är skillnaden i räntekostnadsposten över tiden. En ränteminskning på 1 % påverkar det osäkrade bolaget med +10 kr i minskad räntekostnad och det säkrade bolaget med c:a -80 kr i värdeförändring. Med marknadsvärdering blir således det företag som med det sunda



förnuftet tros vara säkrare betydligt mer riskabelt. Det beror på att det säkrade objektet, rörelsen, inte är medräknat i risken. Detta ger således en missvisande bild. Om kassaflödet i det närmaste är förutbestämt, och räntan minskar, ökar istället värdet på verksamheten eftersom diskonteringsräntan minskar. Dessutom blir förutsättningarna bättre, med det givna kassaflödet, att kunna ta mer lån och utöka verksamheten. Vid fullständig marknadsvärdering borde det således stå en positiv värdeförändringspost i resultaträkningen när räntan sjunker vid fast ränta.

Om räntan minskar, så ger den osäkrade varianten givetvis ett bättre resultat eller tvärt om med stigande ränta. Värdeskillnaden mellan varianterna stämmer också med verkligheten, eftersom rörelsen har samma värde oavsett hur den finansieras. Det rörliga lånets värde är alltid detsamma som det nominella under våra förutsättningar. I allmänhet är det inte så lätt att

bestämma risken och värdet av rörelsen i ett företag på lite längre sikt. Ändå borde det vara tryggare att säkra räntan på lånen för att få stabilare finanser. Totaleffekten är vanligtvis inte möjlig att bestämma på ett säkert sätt. Ändå måste skillnaden mellan fast och rörlig ränta redovisas. Eftersom vi inte kan bedöma rörelsens kassaflödesrisk bra och lånet med rörlig ränta har ett konstant värde, går det inte att visa den riktiga risken i det fallet. Vi antar ändå att företagets risk minskar med fast ränta. I våra ögon blir det mest rimliga sättet att redovisa detta i fallet med fast ränta att redovisa lånet tillsammans med säkringar till nominellt värde och ange att det är säkrat gentemot rörelsen. Utöver det skall alla fasta lån redovisas år för år med nominellt värde och räntekostnad i framtiden utanför balansräkningen, så att en läsare kan jämföra effekten mellan fast och rörlig ränta. I fallet med rörlig ränta blir nominella värden en självklarhet, men risken bör anges på något sätt.

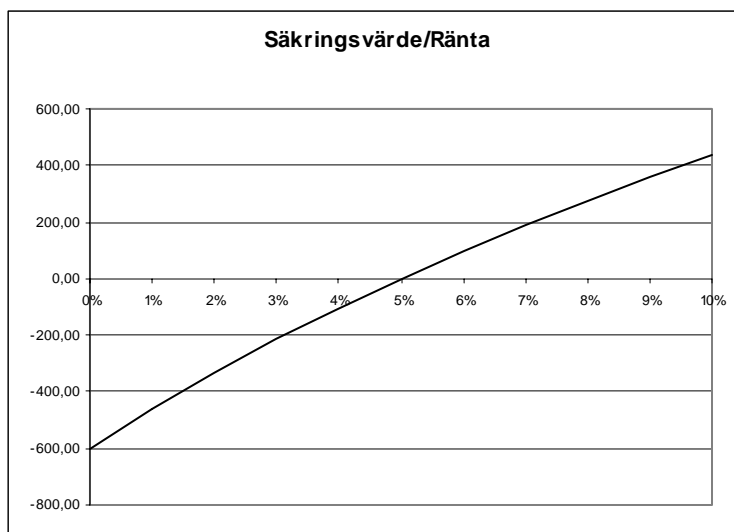
Fast ränta olika instrument

I en bank kan utlåning till fast ränta finansieras med inlåning genom obligationer. Obligationerna handlas på en marknad och deras värde kan således alltid iakttagas. Utlåningen handlas inte på en marknad och det är dessutom omöjligt att bedöma kreditrisken säkert. Vi tänker oss en bank som lånar ut 1000 kr vardera till 3 olika lån med fast ränta och bindningstiden 1, 3 och 8 år.

Räntan är i alla fallen 4,5 %. För att finansiera detta utfärdas obligationer med kupongräntan 5 % och motsvarande löptider.

Bortsett från kreditrisken är all risk nu borta och det enda som återstår är förutbestämda nettokassaflöden. Enligt huvudregeln skall dock utlåningen värderas till historiska värdet medan obligationerna skall marknadsvärderas.

Värdeförändringen beroende på räntan blir då enligt diagrammet:



Den verkliga värdeförändringen, bortsett från kreditrisken, överstiger aldrig 10 kr för de räntor som anges i diagrammet!

Säkringsredovisningens svårigheter

Säkringar syftar till att minska risk. En tillgång eller en hel rörelse kan vara ett objekt med risk. För att minska denna risk kan en säkring föras in i balansräkningen. Ett problem som uppstår kan vara att riskobjektets värde och värdeförändring kan vara svårdefinierat. Ett annat problem kan vara att det inte får marknadsvärderas. Om både säkringens och riskobjektets värden är för svåra att uppskatta uppstår inte det problem vi illustrerat ovan, eftersom enda möjliga värdena blir anskaffningsvärden. Om däremot bara riskobjektets värde inte kan eller får marknadsvärderas, kommer en marknadsvärderad säkring under sin livstid öka volatiliteten i resultatet, även om den i verkligheten minskar risken. När redovisningen inte tillåter att säkringarna redovisas på ett riktigt sätt tillsammans med riskobjektet uppstår en synlig risk endast när objektet säkras, medan ingen risk syns i det verkligt osäkra tillståndet då riskobjektet inte är säkrat. När säkringsredovisningen inte tillåts fungera som den ska får den alltså motsatt effekt.

I våra exempel verkar det ganska självklart vad som är rätt. IASC/IASB har dock tagit på sig den oerhört komplicerade uppgiften att ta fram generella regler för hur finansiella instrument och säkringar skall redovisas i IAS 39. I vårt första exempel, med rörelserisk, är det i verkligheten svårt att bedöma rörelserisken och därigenom även vad som säkrar rörelsen och vad som ökar risken. I det andra fallet förutsätts att ingen risk finns i utlåningen för att vårt resonemang skall vara helt riktigt. Vad vi har konstaterat är att säkringar ökar den synliga risken när de redovisas fel. Det IASC/IASB bl.a. har försökt göra är att skapa ett fundament för att redovisa vad som är rätt.

5.3.2 Säkringsredovisning under IAS 39

IAS 39 har omarbetats flera gånger eftersom den kritiserats starkt av framförallt banker och inte godkänts av EU. De senaste förändringarna kom ut 31 mars 2004. Den förändringen tillåter portföljsäkring av ränterisk på, som British Banking Association (BBA) uttrycker sig, det sättet som IASB själva föredrar. Tyvärr förklarar BBA inte detta närmare. Vi frågar oss skillnaden mellan hur standarden på den här punkten är skriven och hur BBA tycker att den borde vara. Eftersom förändringen är så ny har vi haft problem att hitta skrivelser om de nya förändringarna.

En skillnad som vi sett är att när en säkring marknadsvärderas tillsammans med ett säkrat objekt räknar man ut effektiviteten, d.v.s. hur bra förändringen i säkrade objektets värde motsvaras av förändringar i säkringens värde. BBA anser att en säkring är effektiv så länge den inte överkompenserar i värdeförändring. Om säkringen underkompenserar är den fortfarande effektiv, men den säkrar inte hela skulden. IASBs åsikt är att all skillnad i storlek på värdeförändringen i säkringen och det säkrade objektet är ineffektivt. BBA påpekar att då kan det säkrade objektet, och inte bara säkringen, skapa ineffektivitet. Ineffektiviteten är den värdeförändringen som redovisas i resultaträkningen. Eftersom huvudregeln är att lån och fordringar värderas till anskaffningsvärde är BBAs resonemang mer logiskt. Med IASBs resonemang innebär det att volatiliteten i värdet på en fordran inte syns om den är inte säkrad, men att volatilitet uppstår när den säkras till viss del, vilket inte är logiskt.

Det stora problem som BBA påpekar i det svar de lämnade 4 april 2004 är hur kärndepositeringen hanteras under IAS 39. De pengar som en bank förvarar får endast säkras för perioden fram till att pengarna kan hämtas av ägaren. Det innebär att en stor del av depositionen i en bank inte alls får säkras redovisningsmässigt. Det finns en relevant skillnad i synsätten hos BBA och IASB på in- och utlåning. BBA anser inte att det har någon betydelse om det är ”nya” eller ”gamla” pengar i banken utan ser bara till nettoförändringen. IASB gör däremot den distinktionen och anser inte att depositionen kan säkras, dels för att den kan hämtas ut när som helst, dels för att det inte är samma pengar som är säkrade. För att säkra dessa tillgångar måste bankerna istället kassaflödessäkra verksamheten, vilket inte alls kan göras med samma tillförlitlighet som räntesäkring. Då uppstår volatilitet i redovisningen som inte motsvaras av verkligheten.

BBA vill tillåta att bankerna får använda sig av statistiska metoder för att beräkna framtida förändring i kärndepositionen. Det finns en stark anledning till IASB att motsätta sig detta. Om pengar sätts in i en bank, och dessa statistiskt beräknas vara kvar en viss tid i banken, får de under marknadsvärdering en vinst i samband med insättningen eftersom diskonteringsräntan är högre än inlåningsräntan. BBA har svarat på detta med att de inte har något intresse av att redovisa den typen av vinster.

5.3.3 Slutsats

Eftersom IAS 39 troligtvis inte ännu är i den form den kommer vara vid övergången 2005, är det svårt att kommentera vilka effekter den verkligen kommer ha. Vi vill dock poängtera några viktiga kriterier som vi anser måste vara uppfyllda för att IAS 39 ska fungera bra.

- Säkringar skall inte öka volatiliteten i resultatet om det inte är den verkliga effekten.
- Standarden måste tillåta att företag får göra val i den utsträckningen att föregående punkt uppfylls, men inte i högre utsträckning än så. Detta för att uppnå så hög jämförbarhet som möjligt.
- Objekt som säkras kan med fördel delas in i så stora grupper som är hanterbara. Det förenklar både det administrativa arbetet och gör det möjligt att göra en överskådlig redovisning. Det eftersom nyttan för läsare av redovisningar lär minska när informationsmängden blir oöverskådlig eller så stor att all önskvärd information inte praktiskt kan redovisas. Makrosäkringar är därför en fördel.
- Säkringar av kärndepositionen bör tillåtas för att uppfylla första punkten. Dock bör inga vinster få redovisas i förskott eftersom de inte är avtalsmässigt garanterade
- Redovisningen bör utformas efter hur verksamheter faktiskt fungerar för att avspegla denna på ett rättvisande sätt. Verksamheten skall ej anpassas efter redovisningen, om det inte beror på att redovisningen avslöjar verkliga brister eller risker i verksamheten. Med tanke på den respons som kommit från bankerna verkar detta inte varit fallet.

5.4 IAS 40

IASB förespråkar marknadsvärdering av fastigheter. Det innebär att det i balansräkningen skall anges vad fastighetsbeståndet i ett bolag är värt på marknaden. Detta skall vara en s.k. ögonblicksbild och endast utgå ifrån vad man skulle ha fått betalt på balansdagen. Eftersom de flesta fastigheter inte säljs på nyårsafton måste man börja med att ta reda på vad så lika fastigheter som möjligt var värda före och eventuellt efter balansdagen och därefter med antaganden om värde kompensera för effekter såsom läge, storlek, skick, uthyrningsgrad m.m. I IAS 40 pt. 25 anges att *"Företag uppmuntras, men måste inte, basera förvaltningsfastigheternas verkliga värde på värderingar av oberoende värderingsmän med erkända och relevanta kvalifikationer och med aktuella kunskaper i värdering av fastigheter av den typ och med det läge som är aktuellt"*. Detta borde samtidigt innebära att företagen får basera förvaltningsfastigheternas värde på värderingar av beroende värderingsmän utan erkända eller relevanta kvalifikationer och aktuella kunskaper i värdering av fastigheter både i allmänhet och i synnerhet för fastigheter av den typ och med det läge som är aktuellt. Eftersom fastighetsbolagen är ansvariga inför sina ägare och vi tror att de flesta försöker göra ett så bra jobb som möjligt tror vi ändå att dessa bolag med mycket få undantag kommer att göra sitt bästa för att ta fram bra marknadsvärden.

I den här värderingen värderas varje fastighet separat. Man värderar alltså vad bolaget är värt om man skulle sälja varje fastighet för sig och inte samtidigt, eftersom det skulle påverka värderingen av alla fastigheter i ett större bolag. Ändå måste försäljningarna ske samtidigt eftersom balansräkningen är en ögonblicksbild. För att få fram äkta marknadsvärden på verksamheten måste man sälja hela innehavet. För att få ut rimliga priser för innehavet blir detta en process som säkert sträcker sig över flera år, speciellt om varje fastighet säljs separat. Är det riktiga marknadsvärdet då vad man skulle ha fått betalt om man hade börjat sälja alla fastigheter i tillräckligt god tid för att ha sålt allt fram till balansdagen? Det värdet kan ju endast avspegla ett värde som bolaget en gång haft, eftersom den möjligheten givetvis inte längre finns kvar. Således kan det inte avspegla företagets ekonomiska ställning på balansdagen inför framtiden. Det enda rimliga marknadsvärdet torde då vara det diskonterade

värdet om man skulle sälja hela innehavet över en rimlig tid framåt i tiden för ett så stort innehav som är aktuellt, med de bedömningar och antaganden man på balansdagen borde göra om den närmaste framtiden. Det blir en ögonblicksbild av hur företaget bedömer sitt innehav som en tillgång i bolaget och avspeglar ett handlingsalternativ som existerar.

Bedömningar av marknadsvärden är osäkra. De poster i balansräkningen man får fram kan i antagligen i de flesta fall avspegla värdet bättre än historiska anskaffningsvärdet. Skillnaden mellan två års marknadsvärden skall dock vid marknadsvärdering jämföras och påverka resultaträkningen. Antag att det finns ett riktigt marknadsvärde V_t på fastighetsbeståndet vid varje tidpunkt t . Vid varje tidpunkt då balansen skall redovisas skall det även finnas ett uppskattat marknadsvärde MV_t . Uppskattningarna förutsätts vara normalfördelade kring V_t med standardavvikelsen σ_t . Den redovisade vinsten för visst år blir då:

$$\Delta MV = MV_2 - MV_1, \sigma_{\Delta MV} = \sqrt{\sigma_1^2 + \sigma_2^2}$$

Standardavvikelseerna borde vara ganska lika i storlek. Därför förutsätts att $\sigma_1 = \sigma_2$. För ett visst konfidensintervall får vi då:

$$\text{Redovisade värdet år 2 blir } MV_2 = V_2 \pm Z\sigma \text{ och redovisade vinsten } \Delta MV = MV_2 - MV_1 \pm Z\sigma\sqrt{2}$$

Antag vidare att värdet V_2 med 95 % sannolikhet ligger inom intervallet ± 5 % från det framräknade och att värdet i genomsnitt ökar med 3 % per år. Vi tycker att redan dessa antaganden ställer höga krav på en god värdering i företagen och ser dem därför som rimliga eller optimistiska. Det ger att:

$$\sigma = MV \cdot 5\% / Z_{0,025} = MV_2 \cdot 0,02551 \text{ och redovisade vinsten } \Delta MV \approx MV_2 (0,03 \pm Z \cdot 0,02551 \cdot \sqrt{2})$$

Med 60 % konfidensintervall får vi $\Delta MV \approx MV_2 (0,03 \pm 0,03)$ och är alltså 40 % risk att osäkerheten är större än den genomsnittliga 3 %:s värdeökningen. Detta är givetvis inga exakta siffror, men det ger en bild av hur osäker resultatpåverkan blir om man räknar skillnaden mellan två osäkra värden. Detta visar vilket stort utrymme företag får att manipulera sitt resultat och vilka stora orättmätiga fluktuationer företag som inte manipulerar sina resultat kan få.

5.4.1 Ursprung

IAS 40 tycks vara framtagen främst för en fastighetsmarknad som den i Storbritannien eller USA. Hänsyn har inte tagits till en marknad som ser ut som den svenska. Beroende på skillnaden i kontraktslängd mellan Sverige och Storbritannien får standarden mycket olika effekter. Som vi visat i empirin kan den typen av långa kontrakt som finns på den brittiska marknaden med en kvarvarande medellängd på 25 år kan omkring 80 % av värdet fastställas på samma sätt som med en finansiell tillgång som genererar ett bestämt kassaflöde. Det lämnar endast 20 % av värdet osäkert men eftersom det avser en så liten del av värdet och eftersom det med stor sannolikhet är ett värde så blir en mycket liten del av värdet osäkert. Den svenska fastighetsmarknaden ser helt annorlunda ut med korta kontrakt och ett mycket större ansvarsåtagande gällande drift och underhåll från fastighetsägarens sida. Den kvarvarande medellängden på kontrakt ligger på omkring 3 år och det medför att bara omkring 20 % av tillgångens värde är säkert. Att 80 % av värdet måste uppskattas och

uppskattningar måste göras långt fram i tiden skapar en oerhört mycket större osäkerhet i värdet än på den brittiska marknaden.

5.4.2 Castellums vinst

Castellum hade i Årsredovisningen för 2003 500 fastigheter med ett bokfört värde på 13911 Mkr. Bolaget hade ett totalt bokfört värde på 14111 Mkr varav eget kapital utgjorde 4689 Mkr. Det ger en soliditet på 33 %. Bolaget introducerades på börsen 1997 och har från introduktionen till 31 december 2004 gett en totalavkastning, d.v.s. räknat med både värdestegring och utdelningar, på 23,2 % per år. Genomsnittet för Stockholmsbörsen är 4,0 %.⁶¹

Castellum redovisade en vinst på 526 Mkr under 2003. Under perioden ökade det uppskattade substansvärdet från 7502 Mkr till 7644 Mkr. Till detta kommer en utdelning på 307 Mkr. Det ger en avkastning för aktieägarna på 449 Mkr. Totala tillgångarnas värde uppskattades till 18215 Mkr. Detta visar lite vad som skulle bli effekten för Castellum av marknadsvärdering av fastigheter.⁶¹

Skillnaden mellan redovisat resultat och resultat beräknat på substansvärde:

| (Mkr) | 2003 | 2002 | 2001 |
|-----------------------------|------|------|------|
| Substansvärdesökning | 142 | 509 | 654 |
| Utdelning | 307 | 266 | 225 |
| Uppskattat resultat | 449 | 775 | 879 |
| Årets resultat | 526 | 873 | 426 |

Med ett antagande om ett osäkerhetsintervall om +/- 5% och en effektiv skatt om 15%-20% kan substansvärdet beräknas till 178 - 221 kr/aktie.⁶¹

Med ett antagande, liksom i Castellums årsredovisning, om ett konfidensintervall (i årsredovisningen kallas detta för osäkerhetsintervall) på $\pm 5\%$ blir kommer vi fram till att:

Värdet på fastighetsbeståndet 2003 blir 18215 ± 901 och $\Delta M V = V_2 - V_1 \pm 1274$

Eftersom ingen skatteeffekt är tagen på osäkerheten i värdeförändringen drar vi schablonmässigt av 28 % från 1274 Mkr och får 917 Mkr. Det uppskattade resultatet med marknadsvärdering för 2003 blir alltså inom intervallet -468 och 1366 Mkr om man tar hänsyn till att fastigheterna kan vara felvärderade med upp till endast 5 %. Den redovisade siffran skulle ändå vara 449. Eget kapital blir $7644 \pm (1-28\%) \cdot 901$, eller mellan 6995 och 8293. Konfidensintervallet blir där 8,5%.

5.4.3 Slutsats

Det är svårt att bedöma marknadsvärden på fastigheter. I Storbritannien kan värdet bedömas med betydligt högre säkerhet än på den svenska marknaden. Standarden verkar vara dåligt anpassad till våra förutsättningar. Det är oklart om man ens kan kalla ett värde för marknadsvärde med den typen av uppskattningar och tillgångar som IAS 40 avser i Sverige. Dessutom anser vi att den tidpunkt för värdering, d.v.s. värdet för en tänkt försäljning på balansdagen, inte kan vara den tidpunkt som avspeglar tillgångens värde vid balansdagen, utan avser värdet på en hypotetisk möjlighet som inte längre kan existera. Det är dock tydligt

⁶¹ Castellums Årsredovisning 2003

att fastigheter har ett värde och detta är givetvis intressant att försöka uppskatta. En god uppskattning borde i de fall då osäkerheten inte är för stor ge en bättre bild av tillgångens värde än historiska anskaffningsvärden. På den punkten är vi överens med IASB.

Vi har genom statistiskt resonemang och genom test på verkliga siffror påvisat den osäkerhet som uppstår i resultat vid jämförelse av uppskattade marknadsvärden över tiden. Dessa bekräftar Håkan Hellströms påståenden. Denna osäkerhet kan resultera i både en konstgjort volatilitet såväl som en utjämning av företags resultat över tiden. Endast vid extrema värdeförändringar är skillnaden tillräckligt stor för att vara signifikant. De flesta verksamhetsår borde förändringen vara för liten för att med rimlig säkerhet ha någon betydelse. Vi anser inte att en sådan resultatpåverkan uppfyller rimliga krav på varken relevans eller reliabilitet.

För att kompensera för de enorma fel som uppstår vid den här typen av värdering finns ju dessutom möjligheten för företag att medvetet värdera för att få en jämnare utveckling av värdet. Det ställs ju inga större krav på den som värderar, även om IASB helst vill att det är en kompetent person. En mindre kompetent person kan för sin uppdragsgivare skapa en jämn värdetillväxt över tiden utan ont uppsåt. Det bättre alternativet till det är godtyckliga uppskrivningar, eftersom det inte i lika stor utsträckning utger sig för att vara något annat än det är.

Balansräkningen påverkas inte på samma sätt av skillnaderna. Om balansräkningen är några procent för lågt värderad skapar det inte några större problem. Om den är lite för högt värderad så gör det inte heller så mycket om inte soliditeten är för låg. Om soliditeten däremot är väldigt låg blir även det egna kapitalet mycket känsligt för felen i värderingarna och skapar stor osäkerhet.

Slutsatsen blir att marknadsvärdering enligt IAS 40 ger en mer rättvisande balansräkning. Resultatet och, när soliditeten är låg, även det egna kapitalet blir extremt känsliga och det går inte att se vad som är verkliga förändringar och vad som är mätfel i variationerna. Dessa kommer därför att bli konsekvent missvisande vid marknadsvärdering. Eftersom det är viktigare att resultaträkningen är rättvisande bör inte fullständig marknadsvärdering införas.

Ett alternativ är att bokföra förändringarna direkt i balansräkningen. Frågan är om det är önskvärt att frånga kongruensprincipen så kraftigt. Dessutom kan det finnas ett värde i att kunna jämföra bokförda historiska värden och marknadsvärden redovisade bredvid för att se hur framgångsrikt förvaltade de nuvarande fastigheterna är.

Ett annat alternativ är att man räknar ut marknadsvärden med ett stort konfidensintervall. Om och endast om värdet för en enskild fastighet ligger under detta konfidensintervall skrivs det konsekvent upp till det lägsta värdet i intervallet. Om detta skall bli bra krävs dock att man ställer högre krav på den som värderar fastigheten så att värden inte kan styras i lika stor utsträckning som idag av företagens vilja.

5.5 IFRS 3

Goodwill uppstår i balansräkningen när ett företag förvärvar ett annat företag. Vid förvärvet skall en förvärvsanalys göras där vissa av det förvärvade bolagets tillgångar omvärderas i de fall det bokförda värdet bedöms vara missvisande. Då får man ett nytt eget kapital i det förvärvade bolaget. Skillnaden mellan det förvärvade egna kapitalet och köpeskillingen redovisas som goodwill eftersom redovisningen förutsätter att man fått lika mycket tillgångar

som man offrat vid förvärvet. Goodwill är helt enkelt värden som man anser finns i det förvärvade bolaget men som inte kan eller får hänföras till en specifik tillgång. Vi ska skilja mellan två olika typer av förvärv eftersom de får mycket olika effekt. Det som skiljer förvärven åt är betalningsmedlet. I den ena typen av förvärv sker betalning genom apportemission, d.v.s. företaget emitterar nya aktier som betalning endast till ägarna av det bolaget som skall förvärfas. Den andra typen av betalning är kontantbetalning. Vi kommer inte att behandla de fall när man blandar betalningsmedel eller då man betalar med andra tillgångar. Utgångspunkten i resonemanget blir aktieägaren och jämförelse med hur aktieägarens situation hade sett ut om han agerat själv istället för företaget.

5.5.1 Företagsförvärv genom apportemission

Under den senaste högkonjunkturen som hade sin topp under 2000 var det vanligt att IT-bolag förvärvade andra IT-bolag. Ur dagens perspektiv är det lätt att tycka att dessa var övervärderade och att det var oklokt att förvärva dessa. Även om man är av uppfattningen att en aktie som handlas på en öppen marknad är värd vad den borde vara med tanke på den information som finns tillgänglig, så bör företagsledningar ha haft mer information och därför en annan uppfattning om sina egna företags värden.

Förvärven mellan IT-bolag under den tiden skedde ofta genom apportemission. Det innebär att betalning inte skedde med aktieägarnas kapital, utan genom minskad andel inflytande och utdelningsrätt hos de ursprungliga aktieägarna. I gengäld blev aktieägarna delägare i en större verksamhet. Låt oss utgå ifrån att många av dessa aktier faktiskt hade ett värde som var högre än vad som är rimligt med avseende på bedömningar om ekonomiskt värde. Då borde förvärv av ett sådant bolag med pengar vara oklokt. Tänk då istället att vi betalar med ett annat bolag som är ännu mer övervärderat. Anta att bolag A förvärvar bolag B och att båda aktierna kostar 100 kr st. Det motiverade ekonomiska värdet i A är 40 kr och i B 50 kr, de bokförda värdena är hälften. Detta borde kunna inträffa bl.a. p.g.a. informationsasymmetri då företagsledningen i A borde sitta i en mer insatt position än aktieägarna i B. Då en aktie B förvärfas med en aktie A så köps 50 kr i ekonomiskt värde för 40 kr ekonomiskt värde och det är klokt. Tillämpas förvärvsmetoden, som krävs under IAS/IASB, på detta förvärv, och inga tillåtna uppskrivningar identifieras vid förvärfsanalysen, kommer A få en goodwillpost på 75 kr för varje förvärvad aktie. Om A dessutom skulle identifiera att det rimliga ekonomiska värdet av A bara är 50 kr skulle de bli tvungna att skriva ned goodwillen direkt till 25 kr per aktie. I det fallet kommer A ha förbättrat sitt ekonomiska värde för varje aktie, men tvingas redovisa en enorm förlust. Bestämmelserna för nedskrivning säger dock att det värde som skall användas är det högsta av återvinningsvärdet och nyttjandevärdet. B:s tidigare pris på aktiemarknaden kan, åtminstone under en period, användas som återvinningsvärde. Går sedan konjunkturen ned måste goodwillen också skrivas ned eftersom det inte går att styrka ett lika högt återvinningsvärde längre. Betraktar man vad som nu har hänt har A förbättrat sitt ekonomiska värde men blir ändå tvungna att redovisa goodwillnedskrivningar. Den förbättrade situationen i företaget ger således sämre resultat. Företagsledningen i A behöver aldrig heller ha gjort en absolut värdering av B, utan det räcker med en relativ. Så länge A bedömer att det finns lika bra eller bättre potential i B, eller i A:s aktie efter förvärv av B, så är det ett bra förvärv. Däremot har de aldrig visat att de accepterar marknadsvärdet på B. Hade de istället betalat med pengar hade de fått 50 kr för varje 100 kr de betalt, och därigenom försämrat sin situation. Skillnaden är därför väsentlig.

Aktieägarna i båda företagen måste ha godkänt förvärvet, de ena genom bolagsstämman och de andra genom att sälja sina aktier. Detta motsvarar ungefär att aktieägarna i de båda bolagen byter aktier med varandra så att alla har samma relation mellan innehaven i de båda bolagen. I

det fallet hade det egna kapitalet alla aktieägare äger varit samma som summan av de båda bolagen.

5.5.2 Företagsförvärv genom betalning med likvida medel

Vid betalning med likvida medel måste företaget värdera köpobjektet i absoluta tal. För varje krona som lämnar företaget skall tillgångar värda minst en krona komma in i företaget för att köpet skall vara berättigat. Är det köpta egna kapitalet mindre värt än de likvida medel som lämnar företaget uppstår därför ett problem. Hur ska det redovisas att man betalat för ospecificerade tillgångar som inte redovisats tidigare? Det finns åtminstone tre sätt att angripa detta problem. Det vi har i dagsläget går ut på att mellanskillnaden redovisas som goodwill som skrivs av över en viss tidsperiod. Det sätt som kommer gälla under IFRS 3 är detsamma, förutom att goodwillen inte skrivs ned. Möjligheten finns också att inte alls redovisa detta som en tillgång.

Förvärv utan att redovisa goodwill

Det finns argument som talar emot att goodwill ska uppstå överhuvudtaget. Goodwill innebär att man tar upp tillgångar som i många fall aldrig annars får finnas i balansräkningen, som värdet av marknadsföring och forskning. Detta gör att vissa företag tar upp tillgångar som andra företag inte kan ta upp. Man tar också upp utgifter som redan tidigare kostnadsförts som tillgångar i det förvärvade bolaget. För att skapa bättre överensstämmelse kan man istället låta bli att redovisa goodwill. Med en sådan redovisning skulle man kunna betrakta det förvärvade bolaget som om det har varit en del av koncernen redan tidigare. När sedan jämförelsetal för tidigare år räknas fram kan man räkna enligt poolningsmetoden (som försvinner helt vid införandet av IAS/IFRS) och sedan redovisa likviden för förvärvet i kassaflödesanalysen som ett återköp av aktier eller en liknande post, för att få kassa och eget kapital att stämma. När jämförelsetalen räknas fram är det viktigt att samma redovisningsprinciper används för siffrorna i båda bolagen. Det är därför en stor fördel om redovisningsreglerna är så enhetliga som möjligt. För aktieägaren motsvarar affären, i en skattefri värld, en utdelning där aktieägarna i det förvärvande bolaget köper alla aktier i det förvärvade bolaget. Skillnaden blir endast kassaflödesposten. På detta sätt uppnår man en mycket större jämförbarhet mellan bolag och balans- och resultaträkning stämmer överens med hur det hade sett ut om bolagen varit en enhet från början. Kassaflödet hade kunnat vara likadant om det hade varit ett bolag från början, förutom att utdelningen hade gått till det förvärvande företags aktieägare. Detta stämmer också med kongruensprincipen, förutsatt att man accepterar att betalningen faktiskt är en transaktion med aktieägare, vilket givetvis kan ifrågasättas. De historiska siffrorna visar koncernens historiska prestationsförmåga om den varit en enhet. Nackdelen med metoden är att det egna kapitalet oftast sjunker efter förvärvet, och att det eventuellt kan minska benägenheten till förvärv. Det kan också tyckas vara märkligt att eget kapital sjunker utan att företaget går med förlust. Det indikerar ju att aktieägarna blivit fattigare. Detta är ett av de starkaste argumenten emot denna metod. Det blir ju också konstigt att aktieägarna i det förvärvade bolaget får utdelning som egentligen kommer ifrån det förvärvande bolagets vinster. I resultatet och balansen syns inte heller om priset för förvärvet var rimligt. Däremot ger resultat- och balansräkning samma effekt som om koncernen hade haft det förvärvade bolaget från början och kostnadsfört en hel del utgifter. Hade så varit fallet hade också utdelningen kunnat delas ut till koncernens aktieägare, så som jämförelse ger metoden mycket bra underlag.

Goodwill med avskrivningar

För att slippa den otrevliga effekten att eget kapital minskar vid förvärv och för att alla ska vara överens om att inte kongruensprincipen bryts används goodwill. Då uppstår problemet att

goodwill dels består av tidigare kostnader så dessa räknas dubbelt, och att man för in osäkra tillgångar som i allmänhet inte får aktiveras i balansräkningen. Eftersom det inte specificeras vad goodwill gäller kan den inte heller matchas mot intäkter på ett tillförlitligt sätt. Vid redovisning på detta sätt finns inte det förvärvade företaget med i balansräkningen i historiska jämförelsen. Det blir därför svårare att jämföra bolaget historiskt och vad som kan väntas av den nya, större koncernen i framtiden. Eftersom goodwill består av osäkra tillgångar kan det vara önskvärt att bli av med den. Därför har vi fram tills idag skrivit av goodwill i Sverige. Fördelen med detta är framförallt att eget kapital inte sjunker vid förvärvet. Det finns dock nackdelar. Räknat från förvärvsdagen och framåt så kommer det förvärvade bolaget redovisa kostnader för utgifter som inte får aktiveras och utöver dessa kommer även avskrivningar på tidigare utgifter göras. Resultatet måste således belastas med både gamla och nya utgifter för samma saker, exempelvis forskning, och resultatet kan då förväntas bli sämre än vad som är berättigat. Visst är det troligt att koncernen får ekonomiska fördelar som kommer ur värdet på goodwill, men de ekonomiska fördelarna med nya motsvarande kostnader kommer inte förrän senare. Ett annat problem är avskrivningstiden och systemet för denna. Eftersom goodwill inte kan tillskrivas en specifik tillgång går det inte att bestämma en riktig avskrivningstid. I många fall hävdas att ett förvärv är strategiskt för att få längre avskrivningstid, men hur stor del av de framtida intäkterna beror egentligen på goodwill och hur mycket beror på kostnader efter förvärvet? Dessa frågor går inte att besvara på ett säkert sätt. Enligt nuvarande regler skall också nedskrivning ske, vilket vi behandlar i nästa delavsnitt.

Goodwill utan avskrivningar

För att slippa effekten med dubbla kostnader för samma saker kan goodwill istället anses vara beständigt. Enligt IFRS 3 skall goodwill inte skrivas av utan endast testas för nedskrivning. Resultatet kan då anses mer rättvisande enligt tidigare resonemang. Då nedskrivning däremot behövs kommer resultatet återigen belastas med både gamla och nya utgifter. Vid test för nedskrivning bedöms det förvärvade företagets värde. Vi menar att detta är ett felaktigt synsätt. Det beror på att goodwill inte nödvändigtvis är beständigt. Tänk om Coca Cola skulle sluta investera i marknadsföring eller om Ericsson skulle sluta med forskning och utveckling, efter att de förvärvats. Då är det högst troligt att de skulle prestera betydligt sämre efter en tid och goodwill skulle behöva skrivas ned. Satsar de däremot på dessa immateriella tillgångar kanske de aldrig behöver skriva ned goodwill. Med det resonemanget kan man ifrågasätta om det är samma goodwill som finns i balansräkningen eller om det är ny. Är det inte enbart gammal goodwill i balansräkningen så måste det indirekt vara så att man aktiverar nya utgifter och kostnader för gamla utan att redovisa det så. Detta har även Redovisningsrådet kommenterat i de synpunkter de lämnat till IASB. Är det beslutat att dessa utgifter inte ska aktiveras borde det aldrig vara tillåtet eftersom det minskar jämförbarheten.

5.5.3 Företagsförvärv genom betalning med andra tillgångar

Vid ett företagsförvärv kan egentligen vilka tillgångar som helst användas som betalningsmedel. När man använder historiska anskaffningsvärden finns i allmänhet ett realiserat värde, d.v.s. det bokförda värdet, och en orealiserad vinst eller förlust, alltså skillnaden mellan bokfört värde och marknadsvärdet. Vi ska inte fördjupa oss i detta men konstaterar att detta kan behandlas på båda de ovan nämnda sätten. Dels kan man betrakta bytestillgångens värde relativt den förvärvade, eller så kan man betrakta tillgångens absoluta värde. I det förstnämnda fallet kan man tänka sig att man betalar med tillgångens bokförda värde och mellanskillnaden blir goodwill. Man behåller då en orealiserad vinst eller förlust. I det andra fallet betraktar man marknadsvärdet på tillgången och realiserar vinsten eller förlusten på denna. Eftersom tillgångar förs ut ur bolaget finns en tydlig likhet mellan denna typ av förvärv och förvärv med likvida medel, vilket talar för den senare metoden.

Marknadsvärdet kan dock vara svårt att fastställa och transaktionen ger inte upphov till några kassaflöden vilket talar för den förstnämnda metoden.

5.5.4 Slutsats

Vi ifrågasätter nyttan med goodwill. I de flesta fall är värdering inuti ett bolag oberoende av det egna bolagets marknadsvärdering på exempelvis aktiemarknaden. Vid vissa tillfällen finns dock ett beroende, som exempelvis vid nyemission eller vid återköp av aktier. Vid dessa tillfällen minskas eller ökas det egna kapitalet med samma likvid som förs in eller ut ur bolaget. När det gäller likvida medel är värderingen aldrig ett problem. Vid företagsförvärv värderas dock det förvärvade bolaget efter köpeskillingen och det som inte kan förklaras blir goodwill. Vid förvärv genom apportemission räknas t.o.m. företags egna aktier till marknadsvärde inne i bolaget. Det vi framförallt motsätter oss är att marknadsvärdet används vid dessa specifika tillfällen för att värdera tillgångar vars värde är osäkert, när det egna bolaget aldrig annars värderas så internt. Det finns regler för hur olika typer tillgångar ska värderas och regler för vad som av olika skäl inte skall anses vara tillgångar, men vid förvärv frångås detta och viktiga principer som försiktighetsprincipen och jämförbarhet sätts ur spel. I många fall kan det diskuteras om vissa tillgångar redovisas för försiktigt och i så fall bör det åtgärdas så att dessa tillgångar generellt kan få ett högre värde. Tänk exempelvis på ett läkemedel som Losec. Efter att det utvecklats i ett bolag får det inte värderas speciellt högt även om det kan visas med mycket stor säkerhet att det har ett högt värde. För att få in ett större värde i en balansräkning måste patentet eller hela bolaget säljas. Skillnaden är att om patentet säljs så värderas patentet upp men säljs hela bolaget blir det goodwill. Det senare är inte speciellt informativt för en läsare av årsredovisningen. Med de regler som blir efter årsskiftet kan samma goodwill även finnas kvar även efter att läkemedlet slutat säljas och då blir det riktigt konstigt. Därför anser vi att om tillgångar skall värderas upp skall det ske specifikt för varje tillgång och med generella regler. Aktievärdet skall inte vid vissa tillfällen komma in som en oförklarlig post i balansräkningen när det i allmänhet inte gör det. Jämförbarhet över tiden och mellan bolag uppnås bäst genom metoden under rubriken *Förvärv utan att redovisa goodwill* i avsnitt 5.5.2, eftersom det ger samma resultat- och balansräkningar oavsett hur och när koncernen bildats om innehållet är samma vilket ger en bättre jämförbarhet. Det finns en stor brist i metoden, och det är att företaget ser ut att ha gått ungefär lika bra oavsett hur mycket det betalat för förvärvet. Detta motiverar dock inte en goodwillpost eftersom företags värde bestäms av förutsättningarna för framtiden och inte av vilket pris man en gång betalat för en tillgång. I den mån priset spelar roll för framtiden avspeglas det helt i förändringen av det betalningsmedel som använts. Av- eller nedskrivningar är en ytterligare effekt som således gör att företaget ser bättre ut i balansräkningen men sämre ut i resultaträkningen än om exakt samma företag växt fram organiskt. Andra tillgångar än goodwill aktiveras och matchas eftersom de på något sätt förbrukas och sedan eventuellt måste ersättas. Detta gäller inte goodwill, eftersom den inte på ett riktigt sätt kan matchas, förbrukningen inte kan bedömas och behovet av ersättningsköp inte kan specificeras och inte heller kommer att aktiveras. Eftersom priset för ett företagsförvärv inte avspeglas helt i balans- och resultaträkning är det mycket viktigt att den typen av transaktioner redovisas på ett tydligt sätt utanför balans- och resultaträkningen så att omvärlden ändå kan bedöma huruvida transaktionen var bra eller inte. Detta kvarstår dock som en bedömning av historien och inte av förutsättningarna för framtiden.

Bedömningen av historien ska användas vid bolagsstämman för att kunna ta beslut om styrelsen och andra viktiga frågor. Förutsättningarna för framtiden ska användas för att värdera bolaget. I ett fall som detta, då vi verkar behöva olika information beroende på vilket

beslutssituation vi befinner oss i, borde det vara rimligt att vi separerar dessa uppgifter för att kunna ta ett så riktigt beslut som möjligt i båda lägena.

6 Slutsats

I detta kapitel besvaras slutligen uppsatsfrågan: Skapar IAS/IFRS en rättvisande redovisning?

6.1 Resultat

Redovisningsrådet har i stort harmoniserat sina rekommendationer efter IAS/IFRS i den mån det är möjligt inom ramen för svensk lag. De förändringar som tillkommer vid årsskiftet 2004/2005 är således framförallt sådant som skiljer sig mycket från det idag gällande reglementet. IAS 19 har i stort införts som RR 29 i Sverige och har gällt sedan 1 januari 2004.

Det som är genomgående i IAS 19, 39, 40 och IFRS 3 är att tillgångar och skulder får eller ska marknadsvärderas i många fall där det tidigare inte varit tillåtet. Vi ser detta som en förflyttning av fokus från resultat- till balansräkningen, vilket även var slutsatsen Håkan Hellström drog. Hade de ekonomiska värdena kunnat bestämmas exakt hade det inte varit en motsättning. Eftersom verkligheten inte ser så ut tror vi att en konstgjord volatilitet kommer uppstå i resultaträkningen samtidigt som möjligheter för manipulation av resultat genom val av antaganden för framtiden ökar vilket kan ge en missvisande bild. I de fall då det finns ett känt marknadsvärde tycker vi dock att de nya reglerna strävar efter att påvisa tidigare dolda risker, skulder och tillgångar i bolag vilket ger en mer rättvisande bild.

- I IAS 19 är det en fördel eftersom tidigare dolda skulder visar sig i balansräkningen och ger en mer rättvisande bild av företagets ställning. Vi ställer oss dock tveksamma till vad som händer med jämförbarheten då företagen själva måste göra en mängd antaganden i sina beräkningar och är rädda för att det ger möjligheter att påverka redovisningen på ett felaktigt och missvisande sätt. Om jämförbarhetskravet i framtiden uppfylls blir IAS 19 betydligt mer rättvisande, då exponering av skulder och jämförbarhet är de två egenskaper vi ser hos standarden av vilka vi bara anser den ena som uppfylld.
- IAS 39 för fram de finansiella risker som företag utsätter sig för bättre än idag vilket vi välkomnar. Vi vill dock påpeka att den motverkar sitt eget syfte i de fall redovisningen inte tillåter att effekter av säkringar och säkrade objekt tar ut varandra riktigt. Det sker framförallt då det säkrade objektet måste värderas till anskaffningsvärde medan säkringen marknadsvärderas. I dessa fallen skapas en missvisande volatilitet.
- Marknadsvärdering av fastigheter finns redan i Sverige, även om den inte är införd i balansräkningen. På så sätt tycker vi inte att rekommendationen tillför något viktigt nytt. Då fastigheter marknadsvärderas enligt IAS 40 måste värdeförändringen helt föras över resultaträkningen, vilket vi motsätter oss. De exemplifierande beräkningar vi utfört visar att den resultatpåverkan som uppkommer har så låg reliabilitet att den inte kan anses vara relevant. IAS 40 tillåter skifte mellan marknadsvärdering och anskaffningsvärde om det ger en bättre redovisning, men påpekar att det inte är troligt att ett skifte från marknadsvärdering ger en bättre redovisning. Så som redovisning av marknadsvärden i dagsläget är utformad vill vi hävda att den ger missvisande resultat.
- Gällande IFRS 3 ställer vi oss skeptiska till användningen av goodwill överhuvudtaget, eftersom vi inte anser att det avspeglar företagets förutsättningar inför framtiden utan endast historiska val. Så länge goodwill inte behöver skrivas ned anser vi att IFRS 3 ger mer rättvisande resultat än nuvarande svenska regler. I balansräkningen anser vi att både gamla och nya regler genom goodwill tar upp tillgångar som i normala fall anses vara för osäkra för att redovisas som tillgångar vilket är missvisande i jämförelse med andra företag. Genom att inte skriva av goodwill enligt IFRS 3 betyder det också att ny goodwill

tas upp i balansräkningen om den gamla inte kan antas vara för evigt. Med fokus på resultaträkningen tycker vi ändå att IFRS 3 ger en mer rättvisande bild. Även värderingen av goodwill påverkas av företagens egna antaganden vid nedskrivningstest. Vi tror att det i vissa fall ger möjligheter att upprätthålla ett orimligt värde på goodwill om företag så önskar. Jämförbarheten försämrars också av att vissa företag kan ta upp mer goodwill än andra för likvärdiga tillgångar. Detta kan skapa missvisande redovisning men är ett redan existerande problem i svensk redovisning.

6.2 Kritik till eget arbete

IAS/IFRS är ett oerhört komplext regelverk, och att sätta sig in i alla regler är mycket svårt. Vi har därför valt att undersöka de delar av regelverket som företagen påtalat som viktiga punkter. Dessa är punkter som skiljer sig, i de flesta fall kraftigt, från tidigare svensk redovisning. Vi kan därför inte säga oss ha undersökt regelverket som helhet utan framförallt skillnaderna gentemot tidigare svenskt regelverk.

Vi har utgått ifrån den syn respondenterna i de undersökta företagen haft. Eftersom vi endast undersökt fyra företag kan vi inte säga att vi har tagit fram en helhetssyn från näringslivet. Förändringar som inte påpekats i intervjuer har inte undersökts. Vi har inte heller i någon större utsträckning blandat in synen från lagstiftaren och revisorer. Vår analys är helt korrekt i den bemärkelsen att vi redovisat vår syn på hur regelverket ställer sig mot vår bild av hur redovisning bör utformas för att ge en rättvisande bild, utefter våra tidigare kunskaper och uppfattningar och det vi uppfattat under tiden för uppsatsen. Det kan dock vara en brist att vi inte tagit intryck från tillräckligt många parter under arbetets gång.

6.3 Förslag till vidare forskning

De länder som haft mest inflytande på IAS/IFRS är USA och Storbritannien. Framförallt i Storbritannien men även i USA finns betydligt fler revisorer än i övriga europeiska länderna i tabellen till höger. Vi misstänker att detta kan ha ett samband med den bild vi har fått i våra intervjuer och undersökningar att IAS/IFRS uppfattas som krångligt och för omfattande.

- Är IAS/IFRS betydligt mer arbetskrävande än tidigare Svenska och övriga Europeiska redovisningsregler?
- Motsvarar kostnaden för IAS/IFRS nyttan?
- Tvingas företag ägna tid åt att i noter eller överhuvudtaget redovisa många uppgifter som inte är särskilt relevanta för just deras verksamhet under IAS/IFRS?

| | |
|---|------|
| USA | 1496 |
| Storbritannien och Irland | 3540 |
| Japan | 98 |
| Tyskland | 93 |
| Frankrike | 235 |
| Italien | 1128 |
| Nederländerna | 558 |
| Canada | 6229 |
| Australien | 6243 |
| Antal auktoriserade revisorer per miljon invånare ⁶² | |

⁶² Flowers J., *Global Financial Reporting* (2002) s. 47

7 Källförteckning

Intervjuer

Bure, Henrika Ehlinger (2004-05-05)

Castellum, Håkan Hellström (2004-04-27)

Föreningssparbanken, Henrik Bonde (2004-05-06)

Sigma, Lars Sundqvist, (2004-04-29)

Standards och Rekommendationer

Europeiska Unionen (2003-10-13) *IAS 19 Ersättningar till anställda*, Europeiska Unionens officiella tidning, L261

Europeiska Unionen (2003-10-13) *IAS 40 Förvaltningsfastigheter* Europeiska Unionens officiella tidning, L261

FAR, (2004) *Fars Samlingsvolym 2004 Del I*, Stockholm: FAR Förlag

International Accounting Standards Board (2002) *International Accounting Standards 2002*, London, International Accounting Standards Committee Foundation

International Accounting Standards Board, (2002) *International Accounting Standard 39*, International Accounting Standards Committee Foundation

International Accounting Standards Board, (2003) *International Accounting Standard 39*, International Accounting Standards Committee Foundation

Litteratur

Andersen H., (1994) *Vetenskapsteori och metodlära: introduktion*, Lund: Studentlitteratur

Beaver W.H., (1998) *Financial Reporting*, Upper Saddle River, New Jersey: Prentice Hall

Epstein B. & Mirza A., (2003) *IAS 2003 Interpretation and Application of International Accounting Standards*, Hoboken, New Jersey: John Wiley and Sons, Inc.

Jacobsen D.I.,(2002) *Vad, hur och varför: Om metodval i företagsekonomi och andra samhällsvetenskapliga ämnen*, Lund: Studentlitteratur

Jönsson Lundmark B., (1999) *IASC och IAS- en introduktion*, Kristianstad: Kristianstad Boktryckeri AB

Olsson P., (1998), *Studies in Company Valuation*, Stockholm: Elanders Gotab

Patel R. & Davidson B., (2003) *Forskningsmetodikens grunder: att planera, genomföra och rapportera en undersökning*, 3:e upplagan, Lund: Studentlitteratur

Wiedersheim-Paul F., Eriksson L., (2001) *Att utreda, forska och rapportera*, 7:e upplagan, Karlshamn: Liber Ekonomi,

Tidskrifter

Bjuvberg J., (2004) *IAS-förordningen och internationaliseringen av svensk redovisningsrätt* SkatteNytt nr 1-2

Ekholm B-G & Troberg P., (1996) *Den rättvisande bilden*, Balans nr. 6-7

Parker A. & Pretzlik C., (2004-03-31) "Take it or leave it: new rules offer harmony for Europe's accounting standards, but who will play by them?" Financial Times

Persson E. & Nordlund B., (2003) *Redovisning av förvaltningsfastigheter enligt IAS 40*, Balans nr. 4

Dagstidningar

Wolmesjö L. G., *Intäkterna föll för sax av tio bolag*, Göteborgs-Posten (2004-03-07)

Årsredovisningar

Årsredovisning Bure 2003

Årsredovisning Castellum 2003

Årsredovisning Föreningssparbanken 2003

Årsredovisning Sigma 2003

Internet

Exposure Draft of Proposed Amendments to IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement, British Banking Association (2004)

<http://www.bba.org.uk/content/1/c4/19/75/154196.pdf> (2004-05-24)

Frågor & Svar IAS 19, Alecta (2004)

[http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Fraga_svar_IAS_040401.pdf/\\$file/Fraga_svar_IAS_040401.pdf](http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Fraga_svar_IAS_040401.pdf/$file/Fraga_svar_IAS_040401.pdf) (2004-04-23)

IAS 39: European Banks Welcome Talks But Stress Outstanding Issues Must Be Resolved, British Banking Association, <http://www.bba.org.uk/bba/jsp/polopoly.jsp?d=145&a=3333> (2004-05-24)

IFRS3: Nya regler för redovisning av goodwill KPMG (2004)

<http://www.kpmg.se> (2004-04-27)

Riskpremien på den svenska marknaden, Öhrlings PriceWaterhouseCoopers (2003), s. 5,

<http://www.pwcglobal.com/se/swe/ins-sol/survey-rep/riskpremie.pdf> (2004-04-26)

Petterson M., *ITP-försäkringen och IAS 19*, Alecta (2004)

[http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Brev.pdf/\\$file/Brev.pdf](http://www.alecta.se/web/internet/lankdatabas.nsf/ByKey/Brev.pdf/$file/Brev.pdf) (2004-04-23)

8 Bilagor

8.1 Definitioner

Derivat innebär ett finansiellt instrument vars värde förändras beroende på förändringar i en viss ränta, säkringspris, varupris, valuta, prisindex, kreditrating eller liknande variabel (som är känt som det underliggande) som kräver ingen eller liten netto investering relaterat till andra typer av kontrakt som har liknande respons till förändringar i marknadsförhållanden, och som regleras i framtiden

Fair value betyder att verkligt värde definieras ofta som en summa för vilken en tillgång kan bytas eller skuld kan lösas mellan två informerade villiga parter vid en armlängsdtransaktion, exempelvis på en aktiemarknad.⁶³

Fullständig marknad⁶⁴ innebär att det existerar en marknad för alla varor och rättigheter.

Hedging betyder att ”öronmärka” ett eller flera säkringsinstrument för att helt eller delvis eliminera förändringar i en säkrad posts verkliga värde eller i dess kassaflöde.⁶⁵

IASB International Accounting Standards Board⁶⁶

IASC International Accounting Standards Committee⁶⁷

Joint venture innebär ett arrangemang reglerat av ett kontrakt där två eller flera parter är engagerade i en ekonomisk aktivitet vilken de har gemensam kontroll över.⁶⁸

Perfekt marknad⁶⁹ innebär att

- Handel sker utan transaktionskostnader
- Ingen firma eller individ har några speciella fördelar eller möjligheter till abnorma utdelningar på sina investeringar
- Priser är oberoende av handlingar utförda av någon firma eller individ

⁶³Epstein B & Mirza A, *Wiley IAS 2003- Interpretation and Application of International Accounting Standards* (2003) s. 152

⁶⁴W. Beaver, *Financial Reporting* (1998), s. 38

⁶⁵Jönsson Lundmark B, *IASC och IAS- en introduktion* (1999) s. 167

⁶⁶<http://www.iasb.org>

⁶⁷<http://www.iasb.org>

⁶⁸Epstein B & Mirza A, *Wiley IAS 2003- Interpretation and Application of International Accounting Standards* (2003) s. 332

⁶⁹W. Beaver, *Financial Reporting* (1998), s. 38

8.2 Intervjuguide

- 1. Berätta lite om din yrkesmässiga bakgrund, utbildning, position etc**
- 2. Vad innebär begreppet "rättvisande bild"?**
- 3. Vilka förändringar för ditt företag innebär övergången till IAS/IFRS per 2005?**
- 4. Med hänsyn till dessa förändringar anser du att dessa ger en mer rättvisande bild av ditt företag?**
- 5. Anser du att IAS/IFRS ger en mer eller mindre rättvisande bild jämfört med tidigare redovisningsregler? I så fall på vilket sätt?**
- 6. Hur påverkas ditt företag av IAS 32 och 39 (marknadsvärdering av finansiella instrument) och anser du att denna förändring ger en mer eller mindre rättvisande bild?**
- 8. Hur påverkas ditt företag av IAS 40 (marknadsvärdering av förvaltningsfastigheter) och anser du att denna förändring ger en mer eller mindre rättvisande bild?**
- 9. Hur påverkas ditt företag av IFRS 3, (goodwill behöver ej avskrivas) och anser du att denna förändring ger en mer eller mindre rättvisande bild?**
- 10. Har du några övriga kommentarer till huruvida IAS/IFRS ger en mer eller mindre rättvisande bild?**